

Z OBECNÍHO ÚŘADU

Usnesení z jednání zastupitelstva Obce Budišov ze dne 7. 4. 2005 (upravená verze z důvodů dodržení zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů)

Obecní zastupitelstvo:

bere na vědomí:

- kontrolu zápisu z minulé schůze,
- zamítnutí žádosti p. Nejedlého na odprodej pozemku pod autobazarem. Nájemní smlouva trvá,
- žádost o připojení k vodovodnímu řádu pro nemovitost č.p. 321,
- žádost o zařazení stavby haly na stroje na parcelách č. 210/2 a 215/1 do územního plánu,
- zprávu ZO ČS včelařů o hlášení trvalého stanoviště včelstev na katastru obce Budišov,
- zprávu o bezpečnostní situaci v obci Budišov za rok 2004,
- jednání zástupců obcí na trati Křižanov – Studenec,
- ukončení nájemní smlouvy na byt sl. Cardové,
- žádost MUDr. Piňose o poskytování služeb v nově budovaném domě s pečovatelskou službou,
- žádost o pronájem prostor pro Dům zdraví s.r.o. pro provoz lékařské ambulance v obecním zdrav. středisku,
- zprávu o činnosti technických služeb,

schvaluje:

- příspěvek na organizační zajištění činnosti ZO ČS včelařů ve výši 2000 Kč,
- závěrečný účet obce a zprávu o výsledku přezkoumání hospodaření za rok 2004,
- licenční smlouvu o veřejném provozování hudebních děl,
- podmínky pro výběr dodavatelů stavebních prací, které bude obec realizovat v roce 2005 na základě návrhu firmy Investing, s. r. o. Třebíč, která byla pověřena výběrovými řízeními – podmínky jsou nedílnou součástí zápisu,
- uzavření rámcové smlouvy o spolupráci mezi obcí Budišov a firmou Eteria s. r. o., Praha,
- záměr požádat Českou spořitelnu o půjčku na investiční výstavbu Domu s pečovatelskou službou Budišov ve výši 3,7 mil. Kč s dobou splatnosti 10 let a způsobem zajištění budoucími příjmy obce a při kladném vyjádření spořitelny vyslovuje souhlas s podmínkami úvěrové smlouvy,
- zadání zpracování územního plánu obce Budišov u projekční kanceláře USB, spol. s r. o., Brno,
- žádost o zajištění funkce pořizovatele územního plánu obce Budišov u MěÚ Třebíč, odbor rozvoje a územního plánování,
- na základě návrhu Ing. Dokulila a p. Piňose příspěvek na opravu varhan v budišovském kostele ve výši 5000 Kč,
- pořízení územního plánu obce Budišov,
- postup při přípravě územního rozhodnutí pro stavbu kanalizace a ČOV Budišov,

ukládá:

- projednat na MěÚ Třebíč hrazení mzdových prostředků pro účetní MŠ Budišov. Tento úkol souvisí se žádostí ředitelky MŠ o úhradu nákladů na účetnictví z rozpočtu obce, odpovídá starosta, termín do 10. 4. 2005,
- zpracovat podklady pro realizaci programu obnovy venkova, odpovídá starosta, termín do 30. 4. 2005,
- dořešit stížnost na jednání Obecního úřadu Budišov ve spolupráci s Mgr. Sklenářovou, odpovídá starosta, termín do 15. 4. 2005,
- zpracovat monitoring místních komunikací na základě žádosti Kr. úřadu, odbor dopravy Jihlava, odpovídá starosta, termín do 20. 4. 2005,
- požádat útvary architekta města Třebíč o vyjádření k arch. návrhu stavby jídelny, odpovídá starosta, termín do 20. 4. 2005,
- svolat schůzku obou hasičských sborů Budišova s Ing. Machem k plánu odborné přípravy, odpovídá Piňos, termín 20. 4. 2005,
- aktivně spolupracovat při zřizování věcných břemen na pozemcích pro kanalizaci a ČOV, odpovídají všichni členové zastupitelstva, termín: trvale.

Odkanalizování a čištění odpadních vod v Budišově

Dle platné legislativy jsou zastupitelé obce zavázáni zabezpečit lokalitu z různých hledisek, tj. například zásobování elektrickou energií, zásobování pitnou vodou, zabezpečení dopravní obslužnosti, zajištění odpadového hospodářství, odvedení a vyčištění odpadních vod apod. Pokud by nebyly řešeny problémy spojené s provozem obce, nebyl by možný její další rozvoj a při její velikosti lze v nejbližší době očekávat i zvýšený tlak ze strany legislativy v oblasti odvádění odpadních vod.

Odpadní vody z obce jsou v současné době odváděny do jímek na vyvážení a septiků, odkud ale velmi často přepadají do dešťové kanalizace, příkopů, případně trativodů, a zasakují pod zástavbou do půdního horizontu bez čištění odpadních vod. **Tento neudržitelný stav je nutno řešit.** V roce 2000 byla vypracována studie „Budišov, kanalizace a ČOV“ ve čtyřech variantách, ze kterých byla vybrána a nyní podrobněji dopracována ta, která splňuje nejlépe hledisko investiční a současně je provozně nejméně náročná. **Odpadní vody budou odváděny splaškovou kanalizací na čistírnu odpadních vod, která bude umístěna pod obcí Budišov.** Řešeno je odkanalizování celého území obce včetně všech jejích částí, tedy i části Mihoukovice a Kundelov, celé území bude odkanalizované do této společné čistírny.

Z vodohospodářského hlediska je významná již zmíněná poloha obce na rozvodí dvou významných vodních toků – to znamená, že značná část (zhruba polovina obce) bude muset odpadní vody přečerpávat.

Čistírna je navržena mechanicko biologická s kapacitou 1400 EO v první etapě (s rozvojem obce může dosáhnout po dostavbě druhé etapy až 2100 EO). Na ČOV bude instalována technologie chemického srážení fosforu. Čistírna odpadních vod musí být napojena na elektrickou energii a rozvod vody, musí být vybudována příjezdová komunikace.

V současné době je zpracována dokumentace pro územní řízení. Hlavním účelem této dokumentace je určit kapacity stavby a stavbu umístit. Tato dokumentace také slouží jako jeden z podkladů pro vypracování žádosti o dotaci na stavbu. Navržená kanalizace bude odvádět pouze splaškové odpadní vody – tedy odpadní vody z koupelny, WC, prádelny, kuchyně.

Jaké vody tedy do kanalizace nepatří? Jsou to dešťové vody, vody z chlévů, zaolejované vody z mytí aut, popřípadě vody z některých druhů výroby – vody technologické.

K TOMUTO ŘEŠENÍ, TEDY VYBUDOVÁNÍ VÝHRADNĚ SPLAŠKOVÉ KANALIZACE, VEDLO NĚKOLIK DŮVODŮ:

- V obci existuje dešťová kanalizace, která vcelku vyhovujícím způsobem odvádí dešťové vody, svým provedením ale zcela nevyhovuje pro splaškové vody.
- Nová splašková kanalizace bude mít malé průměry potrubí (250 mm, hlavní stoka 300 mm), do čistírny nebudou přiváděny dešťové vody (investičně úsporné, provozně výhodné).
- Při již uvedené nutnosti čerpání poloviny obce by se neúměrně zvyšovalo množství odpadních vod, které by bylo nutno čerpat (a to i při odlehčení – přepadu dešťových vod do potoka)
- Využití stávající kanalizace by znamenalo poměrně zásadní rekonstrukci stok velkých průměrů a výstavbu odlehčovacích komor pro přepad dešťových vod do vodních toků, které jsou zde velmi nekapacitní a mají malé vlastní průtoky (pravděpodobně by bylo problematické povolení takového zaústění do toku).

Příprava této investiční akce je zahájena a je v samém začátku. Bude dobré, když se budete jako občané zajímat, jakým způsobem může být odkanalizována Vaše nemovitost. Budete pravidelně seznamováni se stavem přípravy, když bude potřeba, budou organizovány veřejné schůze. A až bude stavba kanalizace a čistírny odpadních vod dokončena a zkolaudována, nebude nic bránit dalšímu rozvoji obce a stávající nemovitosti budou touto stavbou zhodnoceny.

*Ing. Jan Polášek, hlavní inženýr projektu,
Ing. Milan Jokl, zodpovědný projektant*

Územní plán obce Budišova

Obec se nám začíná měnit a rozrůstat. Frekvence výskytu nových staveb se kvapně zvyšuje a zastupitelstvo si čím dál více vymýšlí další projekty. Chudák územní plán z roku 1986 už to neutáhne. Proto již dříve vznikl návrh pořídit obci plán nový, přestože to není zrovna nápad z nejlevnějších. Jenže nutné doplňky a změny původní územně plánovací dokumentace by zatížily těžce zkoušený obecní rozpočet ještě víc. Navíc je krajská ruka s granty takové činnosti jakž takž otevřena, takže se zastupitelé rozhodli jednat. Po určitém období příprav, kdy se shromažďovaly podklady a upřesňovaly se potřeby obce, je nyní vše zřejmější a může se začít. V současné době se zpracovává zadání projektové dokumentace, jež po schválení bude podmínkou pro získání dotačních prostředků na příští rok, kdy začátkem roku bude vyhotoven koncept územního plánu a po jeho schválení i definitivní návrh téhož. Schvalovací proces je vinou nezkrátitelných

zákoných lhůt běh ne snad na dlouhou, ale určitě na střední trať, nicméně doufáme, že to ještě v tomto volebním období dovlečeme ke zdárnému konci.

Co nám nové dílo přinese?

No, nosit nám nic nebude, ale zbaví zastupitelstvo a občany problémů se schvalováním staveb a jiných činností, pokud se povede vše dobře do návrhu územního plánu zpracovat. Navíc umožní příštím zástupcům obce realizovat projekty, které by podle původního plánu neprošly, nebo jen za cenu nepřiměřeného úsilí. Každý, kdo má zájem v obci stavět nebo realizovat jiné projekty, může na obecním úřadě podat návrh na zařazení zájmového území do plánu. V průběhu zpracování zadání, konceptu i návrhu územního plánu obce se mohou občané vyjadřovat k navrhované dokumentaci. Proto se budou v tomto zpravodaji, na internetových stránkách obce i na úřední desce všechny části projektu průběžně zveřejňovat.

Čtěte i nadále Budišovský zpravodaj a sledujte www.oubudisov.cz, pokud máte tu možnost.

Ladislav Dokulil

ZPRÁVY

Velikonoční odpoledne

Dne 17. 3. 2005 paní učitelka Zdenka Maloušková připravila v mateřské škole „velikonoční odpoledne“. Děti s rodiči a rodinnými příslušníky zdobili různými technikami velikonoční vejce a vyráběli různé výrobky na velikonoční výzdobu. Vládla zde pracovní atmosféra a dobře jsme se pobavili.

Z výrobků byla vytvořena výstavka ve vstupních prostorách obecního úřadu, která, až do svého ukončení 29. března, měla velký úspěch.

Alena Nováčková, ředitelka mateřské školy

Varhanní koncert

Zleva: Michael Kročil, Anna Kolaříková, Tomáš Nováček

Na Boží hod velikonoční 27. března se ve 14 hodin v kostele Nanebevzetí P. Marie a sv. Gotharda v Budišově asi 30 posluchačů nechalo unést tóny varhan. Stalo se tak při varhanním koncertě Tomáše Nováčka, Anny Kolaříkové a Michaela Kročila. Tito mladí umělci přednesli skladby J. S. Bacha, Klementa Slavického, Eugena Gigout a Tomáše Nováčka.

Otakar Štembera v Budišově

Dne 22. dubna proběhla v zasedací místnosti Obecního úřadu v Budišově vernisáž výstavy obrazů Otakara Štembery. Osobnost a tvorbu malíře představili poslanec Parlamentu ČR Karel Černý a Ludvík Sláma. Součástí slavnostní atmosféry se stala hudební a recitační vložka žáků budišovské školy.

Z rozsáhlého díla dnes již nežijícího malíře byly v Budišově zastoupeny především oleje zachycující scenérie Vysočiny, Beskyd a Slovenska. Své místo zde našly oleje zátiší a všechny potěšily knižní ilustrace autora.

S životní poutí a uměleckou tvorbou Otakara Štembery se mohli návštěvníci výstavy seznámit prostřednictvím katalogu a tiskových materiálů, které byly součástí výstavy.

Již třetí výstava v prostorách obecního úřadu, trvající do 20. května, se lišila od předcházejících, jedno však měla s nimi společné – potěšila duši každého, kdo ji navštívil.

Poslanec Karel Černý

Vzpomínkový akt u pomníku padlým

Šedesát let od ukončení II. světové války si budišovští občané připomněli 6. května položením věnce k pomníku padlých. Při této příležitosti vystoupili se svými krátkými projevy poslanec Parlamentu ČR Karel Černý a starosta obce Ladislav Pěta, kteří připomněli období našich dějin, na které bychom (a především na jeho oběti) neměli nikdy zapomenout. Zpěv dívek promísený s tóny španělských kytar se stal holdem všem bezjmenným obětem této kruté doby. Po ukončení slavnosti českou hymnou podepisoval Karel Černý svoji knihu S RAF proti ponorkám.

Pochod pro zdraví krajinou Budišovska

Tito čtyři mladí pochodníci se zařadili mezi pětapadesát účastníků (35 jich vyšlo z Budišova a 20 z Rudíkova) pochodu, který 7. května pořádalo občanské sdružení Zdravý domov Vysočina a jež z větší části vedl územím zařazeným mezi šest vytýpovaných lokalit úložiště radioaktivních odpadů.

Zajímavostí u těchto hochů bylo, že si vybrali jednu z nejdelších (20 km) tras a nakonec ji také ušli.

Cesta do pravěku

Tento tajuplný název zlákal 40 dětí naší školy na víkendový výlet na Jurenkovu osadu u Studence. V pátek 13. května se vydaly společně se svými učiteli na osm kilometrů dlouhý pochod.

Po příchodu na osadu a následném ubytování bylo nejdůležitějším úkolem přichystat dřevo na večerní táborák. Tohoto nelehkého úkolu se s velkou chutí ujali hlavně chlapci, ačkoli řezání pilou pro ně bylo mnohdy tvrdým oříškem. Odměnou všem byl krásný zážitek u velkého ohně za zpěvu známých písní. Vrcholem večera byla pro děti stezka odvahy, která mnohým naháněla hrůzu.

Na sobotní dopoledne si učitelé přichystali různé činnosti, při kterých se děti mohly přenést do doby minulé. Vyzkoušely si hod oštěpem, zdolávání lanových překážek, odlévání stop, pečení bramborových placek, výrobu okrasných panenek, šití z kůže a malování upomínkových medailí. Odpoledne všichni zakončili svůj pobyt úklidem a společně odešli na vlakové nádraží Studenec, odkud odjeli zpět do Budišova.

Tato akce měla u všech zúčastněných velký ohlas a už dnes se těší na další. Poděkování patří všem dospělým, kteří věnovali svůj volný čas na její organizaci. Je třeba také podotknout, že díky příspěvku z Fondu Vysočiny měly děti vše zdarma.

Milan Procházka

Ciferníky v novém

Od začátku května do 15. 5. jsme měli možnost spatřit na budišovské věži muže, kteří zavěšeni na laně čistili a následně natírali ciferníky věžních hodin. Jedno z horolezeckých lan obepínalo střechu věže a z něho byla spuštěna čtyři další k jednotlivým ciferníkům podél boků věže. U ciferníku bylo na laně připevněno dřevěné sedátko, na němž bylo možno provádět restaurátorské práce.

Po očištění následoval nátěr speciální základovou barvou a po zaschnutí byla nanesena černá a bílá akrylová automobilová barva.

Práci prováděli dva profesionální hasiči z Třebíče a Jaroslav Jelínek z Nárámče.

Čarodějnice

I letošnímu sletu čarodějnic přálo počasí a velké množství diváků Pod hrázkou, kam se čarodějnice sjely. Scénář celého večera byl shodný s léty minulými, tj. módní přehlídka, osobitě představení jednotlivých uchazeček o miss čarodějnice, volba miss odbornou porotou a diváky a následně ukončení společným tancem všech.

Mnohé překvapilo, že i letos si známé tváře čarodějnic dokázaly připravit obleky hýřící fantazii a vtípem, počínaje svůdnou Carmen a konče neandrtálskou ženou, poněkud tvrdšího ražení.

I když to nebylo slyšet nahlas, většina ze zúčastněných obětavým ženám děkovala za večer plný pohody, smíchu a možnosti setkání se svými známými. A o tom to je.

Den muzeí

Den muzeí je svátkem nejen pro všechny muzejníky, ale i pro ty, kdo se o muzejnictví zajímají. Tento den se otevírají všechna muzea zdarma.

Na budišovském zámku proběhl tento svátek netradičně, a to již pošesté. Jeho výjimečnost spočívá v tom, že zoologickými sbírkami zámku provádějí žáci základní školy, kteří se po tři týdny pod vedením průvodkyně na tuto práci připravují.

Letos mladí průvodci provedli 204 návštěvníků, kteří byli mile překvapeni nejen průvodci, ale především jejich znalostmi.

Tímto jste zváni na příští rok.

Jana Pavlíčková

Andělé opět doma

Stejně tak jako se „dobří holubi vracejí“ navrátili se k nám i andělé ze hřbitovní zdi. Cesta nazpět jim trvala téměř rok, a čím museli během tohoto období projít, jsem se dozvěděl od jejich restaurátora Bohdana Jeřábka.

Po sundání soch z pilířů vstupní brány budišovského hřbitova následovalo jejich očištění od hrubých nečistot, mechů, lišejníků a špíny. Poté je čekal transfer do ateliéru restaurátora v Brně. Zde se odstranily nevhodné cementové plomby, tmely ze starých oprav a sochy se napustily biocidním přípravkem určeným k hubení mechů a lišejníků. Za týden následovalo napouštění zpevňovacím kamenem. Pomocí štětce se sochy tímto kamenem natíraly. Roztok se nechal pozvolně stékat po jejich těle, přičemž docházelo k jeho pozvolnému vsakování. Pokud se roztok usadil v dolíčkách, byl následně odsát. Tento proces zpevňování se odborně nazývá hloubková konsolidace kamenem. Následovala měsíční technologická pauza.

Po tomto období začalo domodelování poškozených míst (šaty andělů, prsty, kytice atd.) tmelením pomocí umělého kamene (směs, kde v určitém poměru byly zastoupeny různé druhy umělého a přírodního kamene, jejíž snahou je co nejvíce se přiblížit původnímu materiálu, mušelinovému vápenci, a k jejímuž spojení se použil bílý cement). V tomto období dochází k domodelování chybějícího křídla jednoho z andělů. K vytvoření jeho modelu posloužily především historické fotografie a archivní materiály ze začátku 20. stol. Po schválení modelu památkovým úřadem se udělala forma a tzv. technologií výdusku se forma vyplnila (vybouchala) směsí umělého kamene.

Po zatvrdnutí dochází k rozbití formy a replika původního křídla spatřila světlo světa. Ke spojení křídla s tělem sochy se použil nerezový čep a epoxidové lepidlo. Před měsíční technologickou pauzou se ještě provedly drobné modelářské výplně a retuše.

Lazurovací práce na sjednocení barevnosti původního a doplňovaného materiálu signalizovaly závěr restaurátorských prací. Po schválení památkáři proběhla závěrečná konsolidace soch a nic již nebránilo tomu, aby se andělé mohli navrátit na své místo.

Restaurátor Bohdan Jeřábek bude během pětileté záruční doby sledovat stav soch a provádět případně potřebné práce. My ostatní, které budou andělé při každém vstupu ke kostelu a na hřbitov vítat, bychom si tohoto vzácného uměleckého díla měli vážit a jakoukoli snahu o jeho poškození popř. zcizení neprodleně hlásit.

Karel Pavlíček

Orient byl v Budišově

Ne, nepřijel ze Studence na budišovské nádraží Orient expres, luxusní vlak, který po desetiletí spojoval Evropu s onou tajemnou a tehdy ještě exotickou částí naší zeměkoule, které se říká Orient. Je to latinské slovo a znamená východ, východní země, nacházející se někde v okolí Turecka a dál do Asie.

To učitelé a žáci ZŠ prožili poslední květnový pátek jako v Orientu, v zajetí kouzel jako z pohádek Tisíce a jedné noci. Celý den poznávali geografii arabských zemí, jejich kulturu, oblečení, písmo, hudbu i kuchyni. Odpoledne přijela početná skupina členů Společnosti česko-arabské z Brna a přivezla ukázky suvenýrů, vodní dýmku, studenti z Libye zazpívali arabské lidové písně v doprovodu bubínku a arabské loutny. A studentky z Brna zase zaujaly především dívky předvedením i nácvikem břišních tanců. Dr. Mrázek, místopředseda společnosti, autor připravované knihy o životě na Sahaře, předčítal zajímavé postřehy, které tam zažil při pětileté práci jako geolog.

Žáci se účastnili řady dílen, orientovaných na toto téma. Psali svoje postřehy na papírové „pětistky“ o tom, jaké pocity v nich arabský den vyvolal. Dovolte mi, stejně jako předloni při podobném „Dnu Afriky“, citovat některá zajímavá zjištění.

Jan Švaříček píše: Arabský den, horký, pěkný, baví, učí, je prima, zábavný. Anetka úhledným písmem světuje, že Den z tisíce a jedné noci je hřejivý i chladivý, povídá o kultuře a (vypráví) pohádky.

Obrázek a text podepsaný Jiřina vypráví o chasníkovi jménem Ali, který porazí draka, pak našel ukradené kouzelné korále, za což dostal princeznu a poklad. Ale teď pozor! Na rozdíl od české pohádky ten Ali si „...poklad vzal, ale chtivost zlata ho lákala víc než ruka princezny. A tak odjel domů a koupil si dům a žil šťastně až do smrti.“ A bez princezny, dodávám. Tolik citace z jedné povídky z literární dílny.

Jiří Rouš hodnotí tři pracovní dílny, kterých se zúčastnil, znakem nejvyšším, značkou „úsměv“. Žák Vostal píše: „Líbilo se mi všude, dělali jsme krásné práce“. Denis Jindra: „U korálků jsem se uvolnil, u šátků se mi líbilo pracování s konturou“.

A písmem už vyspělým někdo jiný hodnotí zajímavou originální akci jako nenápadné vzdělávání a rozšiřování si obzorů nejen pro žáky. A jaký projektový den si přejí žáci příští roky? Den kosmu, den zvířátek, indiánský a americký den, pravěk, italský den.

Z toho logicky vyplývají 2 zprávy pro pana ředitele i učitele ZŠ.

1. Děláte pro děti dobré věci!
2. Máte tímto pro žáky program na několik let dopředu.

Co mohu ještě dodat? Je to ojedinělá výchovně-vzdělávací akce o určité tématice, kdy jde o spolupráci školy a Společnosti česko-arabské v celé České republice. Žáci se osobně setkali s arabskými studenty, a bylo to setkání přátelské a pro obě zúčastněné strany poučné.

A učitel národů Jan Amos Komenský by měl radost, že jeho heslo „škola hrou“ se v Budišově jednou za rok naplní.

*Ing. Rostislav Tesař, předseda Společnosti přátel Afriky
a Společnosti česko-arabské, pobočka Brno*

Pojďte s námi do pohádky

Takto lákali děti z Budišova a okolí do budišovského zámeckého parku členové ochotnického divadelního souboru, kteří spolu s mateřskou školou zorganizovali zajímavé soutěžní odpoledne.

Počasí se po sobotě poněkud umoudřilo, takže disciplíny v zámeckém parku mohly všechny děti nerušeně absolvovat. Házení míčky a obručemi na cíl, srážení kuželek, poznávání rostlin, skákání v pytlích, prolézání rukávem (či nohavicí nebo co to bylo), lezení po lanech, skákání přes švihadla, napodobování motýla i sbírání a navlékání korálek, vše doprovázeno pečlivě okostýmovanými postavami pohádkovými i dalšími, spolu s odměnami soutěžícím, to vše tvořilo rámec nedělního odpoledne. Vcelku běžné dětské soutěže se podařilo ozvláštnit zajímavými nápady, výtvarným zpracováním a v neposlední řadě nespornými hereckými výkony aktérů.

Je potěšitelné, že se v naší obci najde vždy dost těch, kteří jsou schopni a ochotni něco pěkného pro děti, zejména při příležitosti jejich svátku, udělat.

Ladislav Dokulil

Knihovna

Obecní knihovna bude o prázdninách otevřena pouze 14. července a 11. srpna. Normální provoz bude obnoven od září.

Výstava

Základní organizace Českého svazu chovatelů Budišov pořádá ve dnech 13. a 14. srpna v chovatelském areálu v Budišově výstavu drobného zvířectva. Výstava bude pro veřejnost otevřena v sobotu od 13 do 18 hodin a v neděli od 8 do 16 hodin. Vystaveni budou králíci, holubi, okrasné a exotické ptactvo a okrasná vodní drůbež.

Srdečně zvou pořadatelé.

Z HISTORIE

Panství budišovské

Území velkomeziříčského hejtmanství bylo dlouho zeměpanským zbožím, které časem teprv bylo v částkách darováno údělnými knížaty moravskými zasloužilým a hlavně bojovným pánům – tehdejší šlechtě. Někteří z těchto pánů z darovaných jim statků opět věnovali podíly na dobrý účel. Tím náš kraj rozvrstvil se na větší a menší statečky.

Důležit jest rok 1197, když Spytihněv, údělný kníže brněnský (z rodu Přemyslovců), potvrdil obdarování učiněná třebičskému klášteru (zal. 1101) pány, mezi nimiž se jmenuje Jan, který *les u Meziříčí* tehdy daroval jmenovanému klášteru. Byl to Jan z Lomnice, první vrchnost na Meziříčí.

Toho roku také jemnický kníže Svatopluk daroval Měřín témuž klášteru. Obdarování potvrdil kníže brněnský Spytihněv.

Tak *západní okraje* hejtmanství dnešního připadly ke klášteru benediktinskému v Třebíči a později k proboštví měřínskému.

Střed a východ hejtmanství s městem Meziříčí nad řekou Oslavou (později teprv Velké Meziříčí) obdrželi od zeměpána páni z Lomnice, kteří se pak rozvrstvili: jedna větev v Meziříčí slula: Meziříčtí z Lomnice, jiná větev pánů z Lomnice sídlila na Náměšti, jiná na Křižanově a Tasově.

Celkem v hejtmanství je (do roku 1937, pozn. redakce) 14 statků, jichž dějiny tvoří dějiny celého hejtmanství; jsou to statky: Velkomeziříčský, Černický (Černá), Náměšťský, Budišovský, Křižanovský, Kuřimský, Moravecký, Osovský, Rosický, Starobrněnský, Veverský, Žďárský, Rajhradský a dvůr Děkaný.

Z panství budišovského patřilo městečko Tasov a následující vesnice do velkomeziříčského hejtmanství: Hodov, Klementice, Oslava, Holubí Zhoř, Jáchymov, díl Studnic a díl Uhřinova. Také celé panství budišovské bylo v l. 1573–1715 částí meziříčského statku.

Tasov býval středem samostatného panství, dle něhož se psávala větev pánů z Lomnice z **Tasova** dle hradu, na němž sídlila. Historicky jisté zprávy o Tasově počínají r. 1233.

Koncem 15. stol. díl Tasova patřil meziříčskému panství a díl Budišovu; na tvrzi Hrádku a 2 dvorech byla vladycká rodina Chlévských a na svobodném dvoře rodina Rohovských (Svobodný dvůr Rohovských v Tasově držel před r.1481 Jiří z Jemničky a na Evanči; t. r. však koupil jej („v městečku Tasově na Malé straně na Hosincy ležící“) s 5 chalupami Martin Rohovský za 464 zl., Dvůr jest rozdělen od r. 1782; na polovici jeho (č. 64) se udržel posud původní rod Rohovský; na druhé polovici (č. 65) hospodařil Eduard Pavlíček.)

R. 1550 díl meziříčský (městečko Tasov, hrad pustý Dub, 2 podací (sv. Petra a sv. Václava) v téměř městečku a 1 kostelík pustý (nynější faru), ves Oslavu a Kamennou a vším příslušenstvím) prodal Jaroslav z Pernštejna i s bratry svými Vratislavem a Vojtěchem Kateřině ze Šternberka, jež se spojila se svým manželem Jiříkem Mrakšem z Noskova. Tak sceleny ty dvě části. Odtud má Tasov společné dějiny s Budišovem.

Po Mrakších z Noskova (1560) byli vrchností tasovskou: Jan Martinkovský z Roseče, jemuž tvrz pustou Hrádek, 2 dvory a 11 osedlých lidí v Tasově a v Holubí Zhoří 5 osedlých lidí a 2 rybníky, jak toho sama byla v držení po svém bratru Alexovi, r. 1569 zapsala Magdalena z Chlevského.

R. 1573 koupil si p. Václav Berka z Dubé a Lipého na Meziříčí jmenovaný budišovský majetek a k tomu ještě pustou tvrz Hrádek v Tasově, díl v Holubí Zhoří, 1 člověka ve Studnicích a pustý hrad Dub a všechno příslušenství. Jeho manželkou byla Alena Meziříčská z Lomnice. Paní Alena byla luteránkou a též své dítky vychovávala v téže víře. Zavřela v Meziříčí měšťskou zdejší latinskou školu a svolala na zámek Meziříčský luteránské šlechtice a též okolní nerozhodné kněze. Tam r. 1576 byla přijata augšburská konfese, ustanoven církevní řád, zařízena knihtiskárna a zřízeno luterské gymnasium po způsobu bratrského ivančického gymnasia. Pán Václav jest pochován v Praze v kostele týnském, kde má velmi krásný náhrobní kámen postavený jeho manželkou. Odtud do roku 1644 vládli Tasovem a Budišovem Berkové z Dubé a Lipého; v letech 1625–1644 byl to Matyáš Ferdinand Berka z Dubé a Lipého.

Ježto dne 20. srpna 1644 zemřel v Jihlavě bez potomků, dědila vše jeho matka Hypolita rozená hr. Fürstenberková, po brzké její smrti Bedřich Rudolf hr. Fürstenberk, syn bratrův, a po něm Maximilián landkrabě Fürstenberk, syn Hypolitin, jenž zemřel v Štrasburku bez závěti. Statky dostali jeho († 1680) synové: Prosper, Antonín a Leopold. Po velkých soudech ze strany pánů Berků byl nucen Prosper hr. Fürstenberk své dědictví přenechat Rosalii hr. Kynské, roz. Berkové z Dubé, po níž vše dědil její nevlastní bratr Václav Albrecht z Vrbna-Bruntálu, který již roku 1715 statek prodal za 15 000 zl. Anně hr. z Paaru. Její syn Quido hr. Paar převzal sice statek r. 1744, ale již r. 1746 přenechal jej synovi Janu Václavovi kníž. z Paaru. Roku 1768 přišlo k záměně: S Frant. bar. Jungwirthem vyměnil za Kardašovu Řečici panství Budišov–Tasov. Baron Jungwirth měl jen 3 dcery; poručníci 3 dcer prodali jejich dědictví 1794 za 150 000 zl. Jáchymovi šl. Stettenhofenovi, víd. gubern. radovi. Jediná jeho dcera Amalia Marie provdala se za Vincence ryt. Barattu, jenž padl proti Napoleonovi r. 1809 u Ašpru. Dle závěti Stettenhofenovy měl dědit statek vnuk Jáchym Vincenc ryt. Baratta nebo jeho bratr

Karel Jáchym. Ježto starší z bratří zemřel předčasně, odevzdala statek matka, která se podruhé provdala za hr. Pöttinga, synu Karlovi, jenž r. 1873 byl povýšen do stavu svob. pánů a zemřel r. 1880. Syn jeho Norbert zemřel r. 1883 bezdětek a jako majitel nastoupil JUDr. Richard sv. p. Barata-Dragono.

*Mgr. Augustin Kratochvíl – Dějiny velkomeziříčského hejtmánství
Knihtiskárna Jana Muchy ve Velkém Meziříčí 1937*

A co vám ti komunisti udělali?!

Na základě této otázky, pronesené po listopadu 1989, jsem se rozhodla sepsat vzpomínky na roky, které výrazně změnilы život naší rodiny.

Marie Chybová

Bylo mi 9 roků, když nás zabrala německá armáda. Často jsme se potom dovídali, jak zacházeli s lidmi v koncentračních táborech. Říkali jsme si – jsou to Němci. Přešla válka a my měli hlavy ohnuté a plné strachu před komunistickou diktaturou. To trvalo až do roku 1989. 17. listopadu 1989 to skončilo kopanci a ranami, tentokrát od našich lidí.

V roce 1950 jsem se provdala na zemědělství, které jsme převzali po manželových rodičích. Zemědělská výměra činila 24 ha. Na Českomoravskou vysočinu toho bylo na dřinu až dost.

Na podzim roku 1952 jsme byli předvoláni před trestnou komisí do Třebíče z důvodů, že neplníme dodávky. Mezi tyto dodávky patřily dobytek, obilí a vajíčka. Dodávky byly stanoveny tak, že je nešlo splnit. Např. na jednom neúrodném

poli jsme museli vysázet lesní stromky. Dodávka z této plochy však byla vypočítána, jako by se jednalo o plochu úrodnou. Manžel byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na 40 dnů, peněžité pokutě ve výši 20 000 tisíc korun a propadnutí majetku. Já jsem, jako spolumajitelka, dostala 20 dní vězení a 5 000 korun pokuty. Oba dva i s osmiměsíčním dítětem jsme na 10 roků vyhoštěni z trebičského okresu. Od této doby nás nikdo nenazval jinak než kulaci.

FOTOKOPIE

Okresní národní výbor v Třebíči.

Km 071.2

395753

Dne 17. prosince 1952.

Nález

Pan
Josef Chyba,
zemědělec
v Budišově šp. 17

DOŠLO 22 XII. 1952

2291 VI 81

Trestní komise okresního národního výboru v Třebíči uznala dne 17.12.1952 na základě provedeného řízení takto práves:

Chyba Josef, nar. dne 26.8.1926 v Budišově okres Třebíč bytem v Budišově šp. 17 je vinen přestupkem §u 39 zákona ze dne 12.1.1950, č.88/50 Sb., kterého se dopustil předepsané dodávkové úkoly v roce 1952 a v roce 1952 v maso vepřovém, hovězím, bramborách a v mléce.

Odsuzuje se proto podle §u 39 a použití §u 12 cit. zákona k trestu odnětí svobody na dobu 6 měsíců k pokutě Kčs 20.000.-, náhradně k trestu odnětí svobody v trvání 40 dnů. Podle §u 21 veškerý majetek propadá ve prospěch šel. státu a podle §u 23 nákaz pobytu na okrese trebičském na dobu 10 let.

O d ť v o d n ě n í .

Přestupek byl zjištěn úředním šetřením a částečným doznáním.

Z tohoto nálezu můžete se během 15 dnů ode dne doručení tohoto nálezu odvolat u ONV v Třebíči ke KNV v Jihlavě.

Ze správnost vyhotovení :

S o l a ř v. r.

Předseda trestní komise :

Robert Konečný v.r.

Okresní národní výbor

fin. referát

v Třebíči .

Na vřadost a k dalšímu opatření.

DOŠLO: -2 IV. 1953
Za:

Robert Konečný

Nález nabyl práva moci dne 15.ledna 1963.

FOTOKOPIE

Okresní národní výbor v Třebíči.

Dv. 071.2

Dne 17. prosince 1952

Číslo jedn. 345753
včetně s. 8.4.1.12

N á l e z

Paní
Marie Chybová,
v zemědělství
Budíšov šp. 17

PROSTOR PRO ZÁMĚR VYKONÁNÍ
PROSTOR PRO ZÁMĚR VYKONÁNÍ
DOD. 27. XII. 1952
Za
61

Trestní komise okresního národního výboru v Třebíči usnala dne 17.12.1952 na základě provedeného řízení takto:

Marie Chybová, nar. dne 15.3.1930 v Budíšově okres Třebíč, zaměstnaná v zemědělství, bytem v Budíšově šp.17 je vinná přestupkem §u 39 zákona ze dne 12.7.1950, č. 88/50 Sb., kterého se dopustila tím, že jako spol. majitelka zemědělské usedlostiavinila neaplňování předepsaných dodávkových úkolů v roce 1951 a v roce 1952 a to v usae vešňová, hovězím, bramborách a v mláso.

Odsuzuje se proto podle §u 39 a použitím §u 12 cit. zákona k trestu pokuty Kčs 5.000.-, náhradně k trestu odnětí svobody na 20 dn podle §u 21 veškerý majetek propadá ve prospěch šal. státu a podle §u 23 zákna pobytu na okresě třebíčském na dobu 10 let.

O d ů v o d n ě n í .

Přestupek byl zjištěn úředním šetřením a částedějným doznáním.

Z tohoto nálezu můžete se během 15 dnů ode dne doručení tohoto nálezu odvolati u ONV v Třebíči ke KNV v Jihlavě.

Za správnost vyhotovení :

Předseda trestní komise :

S o l a F v. r.

Robert Konečný v. r.

Okresní národní výbor

fin. referát

v Třebíči.

Na vědomí a k dalšímu opatření.

DOD. - 2. IV. 1953
Za
Předseda trestní komise
Robert Konečný

Robert Konečný

Nález nabyl práva moci dne 15. ledna 1953.

V tom nešťastném roce 1953 byli z Budišova ještě vystěhováni Zezulovi z č. p. 60, ti se museli přestěhovat do Světlé nad Sázavou, a Nováčkovi z č. p. 58, kteří skončili ve Vranovské vsi u Znojma. My tři jsme měli mimosoudní rehabilitaci. Další postiženou rodinou byli Káfuňkovi č. p. 59. S těmi bylo sehráno hrozné divadlo. Povolali si je na obec a veškeré dění bylo přímo vysíláno prostřednictvím místního rozhlasu. V jedné chvíli se paní Káfuňková musela modlit, přičemž z toho přítomní měli posměch. František Káfuňek byl vystěhován do Mohelna.

Ještě bych chtěla vzpomenout na narození naší první dcery. Byla slaboučká a v porodnici nám řekli, že je podvyživená a nedonošená. Nebylo se co divit, dodávky se musely plnit a kolikrát nebylo co do úst. Primář třebešické porodnice nám dal doporučení pro MNV na zvláštní příděl potravin, které toho času byly na lístky. Lístkový příděl byl zaveden ještě za války v roce 1942, kdy v důsledku tíživé hospodářské situace docházelo k nedostatku potravin, pokračoval i po válce, až do začátku června 1953. Jeho zavedení mělo zajistit rovnoměrné zásobování všech. Mnohdy však docházelo k jeho zneužívání šmelináři a keřasy, kteří se tímto způsobem obohacovali. Lístky byly vedle potravin, jako maso, mléko, mouka a cukr, také na oděvy (šatenky) a tabák (tabačenky). V obchodech se odstřížené lístky lepily do archů. Větší přídělly lístků měli např. lidé pracující v těžkém průmyslu a vojáci. Měsíčně byly vedeny výkazy, v nichž byly záznamy, kdo si kolik lístků vybral (každý měl stanovený jen určitý počet). Když přišel manžel s tímto doručením na MNV, předseda KSČ mu řekl: „Neměl sis je udělat“. Manžel se hrozně rozzlobil. Řekl mu, že on na své děti dostává přídavek od státu, zatímco my, soukromě hospodařící zemědělci, na něco podobného nárok nemáme. Přesto všechno jsme byli rádi, že je dítě na světě.

Dne 2. ledna 1953 jsme dostali z okresního města Třebíč přípis, že se máme vystěhovat do Stříbrných Hor, okres Žďár nad Sázavou. Nákladní auto na stěhování mělo přijet 6. ledna. Hned jsme se jeli s manželem podívat, kamže se máme stěhovat. Mluvili jsme s vedoucím na tamější farmě a on nám říkal, že potřebuje chlapa na jarní práce. Po naší návštěvě psal do okresního města žádost o odložení trestu mého manžela na dobu podzimní či zimní. Trest byl manželovi přesunut a po uplynulé době jsme se stěhovali do Stříbrných Hor.

Tam jsme dostali byt v hrozném, neobyvatelném stavu. Byl vlhký a plný plísní, vodu jsme museli donášet, v dřívějších letech zde bývala drubežárna. Po nastěhování mi chtěli dát dceru do dětského domova, že mně ji po odpykání trestu vrátí. Měli jsme z toho hrůzu, doslechli jsme se, že trestaným rodičům byly děti takto odebrány a mnohdy se již nevrátily. Jako důvod se uváděla neschopnost trestanců dát dítěti potřebnou výchovu. Vše se vyřešilo tím, že jsem onemocněla, trest jsem měla odložený a dceru mi ponechali.

V říjnu 1953 se nám narodila druhá dcera. To jsme pořád bydleli v původním jednopokojovém vlhkém bytě. Já jsem v té době ošetřovala prasnice a dosahovala dobrých výsledků, manžel jezdil s koňmi. V tomto roce přišla amnestie a my byli zproštěni nepodmínečného trestu a peněžité pokuty. Na vyhoštění se však amnestie nevztahovala. Byli jsme dál vedeni jako kulaci a čekalo nás stěhování z místa na místo.

Ze Stříbrných Hor jsme se v roce 1955 stěhovali do Dvorku u Přibyslavi. Rok jsme bydleli opět v jednopokojovém bytě, než nám dali byt 2+1 a to byl pro nás zázrak.

Josef Chyba se svou mladší dcerou Františkou

V roce 1956 se farma ve Dvorku rušila a nás čekalo další stěhování, tentokrát do Budče u Žďáru. Byt ani plat jsme zde neměli valné. Byli jsme z toho všeho rozmrzelí. Manžel našel v novinách inzerát, že v Hostovicích u Pardubic hledají v JZD traktoristu. Rozhodli jsme se tedy opustit tento nešťastný okres. Požádali jsme o povolení k přestěhování, které nám bylo uděleno, bohužel posudek šel s námi.

Dcery v Hostovicích

A tak jsme se v roce 1959 stěhovali na Pardubicko. Slíbený byt jsme však nedostali a museli jsme, jako již po několikáté, přebývat v bytě nouzovém.

V roce 1961 jsme přešli na farmu šlechtitelské stanice Uhřetice u Chrudimi. Zde jsme měli slíbený rodinný domek, skončilo to jako všude, v provizorním bytě. V Uhřeticích se na ploše 10 ha pěstovaly tulipány, které se vyvážely do Holandska. Ještě dnes si pamatují, jak jsme museli vstávat ve 4 hodiny ráno, tulipány uložit a proložit do

přepravených bedýnek a vše připravit tak, aby se tulipány dostaly co nejdříve a v pořádku do Holandska. Manžel zde měl v roce 1962 nezaviněnou havárii s traktorem. Dostalo se to až k soudu, kde hlavní vinu přisoudili jemu, poukazující na to, že je synem vesnického boháče atd... Dostal podmíněný trest 1 rok na 3 roky.

Bylo to v době, kdy již dcery byly větší a začaly chodit do školy v Pardubicích. Když starší dcera přišla do školy, šeptaly si ostatní děti v lavicích, jelikož v novinách vyšel o soudu s manželem článek. Paní učitelka si ji vzala stranou a ptala se, jestli se opravdu jedná o jejího tatínka. Dcera se rozbrečela. Učitelka ji pohladila a řekla, že je to dnes těžké.

Našli se však i jiní učitelé. V Tuněchodech na Chrudimsku učil naše dcery řídicí učitel. Byl pravověrný komunista. Jakmile se dočetl, že jsme byli vystěhováni, nastalo holkám ve škole peklo, které se projevovalo neustálým šikanováním. Jen dva příklady za všechny.

Starší dcera jednou zapoměla 10 korun, které měli přinést do školy. Musela pro ně ihned běžet domů, kam to byly 2 km. To nemohlo počkat?

Tu mladší nechal sedět ve škole „za trest“ s cikánskou dívkou. Knihy nedostala, ať se pryč chodí učit s děvčetem do cikánské rodiny. Říkali jsme jí, aby si z toho nic nedělala, že jsou to lidé jako my. Jednou mě matka té dívky pozvala k nim domů. Měli u nich vzorný pořádek a když jsem vše uviděla, až jsem se rozbrečela. Obyčejná prostá cikánská žena měla více citu, než pan řídicí.

Po 10 letech od našeho vystěhování jsme žádali rodnou obec, zda se můžeme vrátit domů. Písemně nám bylo sděleno, že o návratu se i nadále neuvažuje. Z okresního města Třebíč nám přišel dopis, že nás musí nejprve převychovat, abychom se stali platnými členy národa.

A tak jsme se v roce 1963 opět stěhovali. Tentokrát do gigantu Čeperka u Staré Ždánice na Pardubicku. Dostali jsme bytovku 1+1 se záchodem a koupelnou. S manželem jsme byli zaměstnání ve velkovýkrmně vepřového žíru. Na paviloně bylo 2600 kusů vepřů. Všechno zde bylo mechanizováno a my docílovali nejlepších výsledků v přírůstcích.

Ke většině stěhování jsme byli nuceni především z toho důvodu, abychom se nepoznali s místními lidmi, nenavazovali přátelství a neusadili se. Přesto se nám stávalo, že nám lidé z našich předcházejících pobytů psali srdečné dopisy. Asi nás měli rádi. Celkem jsme se stěhovali 7krát. Po osmé jsme se konečně mohli po 17 letech vrátit domů. Stalo se tak po dohodě s JZD v roce 1969. Příštěší jsme našli v našem bývalém domě a zaměstnání jsme byli v místním JZD. V roce 1980 nám bylo umožněno odkoupit od státu dům, který postavili manželovi rodiče a ze kterého jsme byli 2. 1. 1952 násilně vystěhováni.

Manžel neustále pátral, proč nás vlastně vystěhovali a hlavně za co. Od jednoho mladého policisty se dozvěděl, že to oficiálně bylo pro neplnění dodávek. Jedním z dalších důvodů bylo, že manžel sloužil na vojně s kluky, kteří pocházeli z Babic. Když se manžel ve vzpomínkách vracel do vojenských let, tak říkal, že jich bylo na pokoji asi třicet a vlastně se pořádně ani neznali. Ale o to tu vlastně vůbec nešlo...

Z Kunětické Hory, dcera Marie první a Františka třetí zleva

Manžel zemřel v roce 1983 na infarkt a srdeční mrtvici. Bylo mně líto, že se nedožil listopadu 1989. S napětím jsem sledovala všechny události, které se odehrávaly v rychlém sledu a říkala si: „Konečně zasvitlo slunko svobody“.

Toto je jen malý výňatek z toho, co jsme prožili. Mstít se nikomu nechci. Chtěla bych jen, aby si mladí uvědomili, jaké těžké časy museli někteří z nás starších prožít. Pro mnohé to byla řada roků zavržení, daleko od domova a někteří se z trestu již nikdy nevrátili. Nám se to díky Bohu podařilo.

Marie Chybová

O souvislostech

Před nedávnem v souvislosti s výstavou Otakara Štembera v Budišově hledala manželka noviny, ve kterých malíř Štembera karikoval tři zaměstnance z Alpy Velké Meziříčí a mezi nimi byla i moje maminka. Při této příležitosti se jí v rukou ocitla fotografie již padesát tři roků stará.

Jsou na ní dvě nákladní auta, na jednom je nábytek a na druhém pár králíků, trocha uhlí, nějaké dřevo a otýpky na podpal, a to je všechno, co si mohli Nováčkovi z čísla 58 v únoru 1953 s sebou vzít. Proč se museli Nováčkovi vystěhovat? Nedodali asi 100 kusů vajec a asi 80 kg hovězího masa, a tak se z nich stali třídní nepřátelé našeho pracujícího lidu a vysloužili si název kulak.

Toto krátké zamyšlení píši nejen pro starší lidi, kteří tuto dobu prožili, ale především pro mladé, kteří o těchto věcech vůbec neví. Přivedlo mne k němu zveřejnění nedávného průzkumu, kdy preference řadí komunisty na druhé místo mezi politickými stranami.

Nenechal mne v klidu ani projev pana Grebeníčka na nedávných oslavách 1. máje v Praze. Když se ozval z publika nesouhlas, stačil jen jeho pohled a zdvižený prst a policisté, jak uniformovaní, tak v civilu, se mohli ve své horlivosti přetrhnout. Naopak v Brně při pochodu neofašistů byla policie naprosto slepá a hluchá.

A tak vážení spoluobčané, to jsou ty Souvislosti.

Ladislav Eichler st.

Z historie mlýnů na řece Oslavě pod Náměští

Za mlýny na řece Oslavě pod Náměští se nejprve vydáme vlakem z Budišova do Náměště. Z Náměště jdeme pěšky po silnici na Březník a u Velkopolského dvora odbočíme do romantického údolí řeky Oslavy (v těchto místech je přírodní rezervace). Při cestě k Velkopolskému mlýnu se před námi otevře údolí se skalními masívy, čtyřmi zříceninami středověkých hradů a vzácnou teplomilnou květenou.

Velkopolský mlýn roku 1572 prodal Jindřich Kralický Janu ze Žerotína. V roce 1687 se uvádí mezi mlýny vrchnostenskými. Od hraběte Jana z Kufštejna mlýn Velkopolský o třech složeních a olejně koupil roku 1747 mlynář Josef Tkaný za 400 zlatých s rybářským právem, 26 měřicemi pozemků a 2 měřicemi louky. Činže ze mlýna činila 132 zlatých, z olejny 2 zlaté, vodné ze stavu 24 zlatých a místo roboty 5 zlatých. Mlynář (rybář) byl povinen dodávat do zámku ryby a raky. Roku 1758 mlýn Velkopolský koupil Karel Pružina za 700 zlatých a roku 1763 ho prodal Janu Stejskalovi z Vladislavi, který jej předal roku 1793 svému stejnojmennému synovi. Od roku 1873 byl na mlýně jeho synovec Jan Stejskal. V roce 1889 koupil Ignác Hübsch a jeho syn mlýn prodal v roce 1912 Františce a Aloisi Bílkovým z Velkého Meziříčí, kterým mlýn v roce 1914 vyhořel a od té doby přestal být mlýnem. Původní mlýn byl poháněn kolem na horní vodu o průměru 4 m, širokým 0,5 m a míval kamenné mlýnské složení. Ze starého mlýna se zachovaly pouze stěny obytného stavení, jinak byl celý mlýn přebudován. Dnes objekt slouží jako Hotel Velkopolský mlýn.

K dalšímu mlýnu se vydáme po červené turistické značce k táboru U Vlasáka. Na tomto místě dříve stávala Vlasáková hájenka a v dávných dobách Březnický mlýn. Poprvé se zmínka o něm objevuje roku 1371. Kolem roku 1530 byl na něm mlynářem Linhart, který z něho odváděl vrchnosti daň 30 grošů. Roku 1545 náležel Březnický mlýn pánům z Lomnice Oldřichovi a Znetovi, v té době zde byl mlynářem Dremlík. Roku 1559 se v urbáři uvádí, že Jáchym koupil mlýn Vrzalovský v Březniku od svého bratra za 520 zlatých. V roce 1560 koupil Březnický mlýn Mikuláš za 460 zlatých. Před rokem 1568 je na mlýně mlynářem Pavel Joba, po jeho smrti jeho syn Pavel a dále pak dcera Anna, která mlýn prodala Jakobovi, mlynáři pod Jasinem za 30 zlatých. Tím záznamy o mlýně Březnickém končí, až v roce 1784 je veden jako Vlasáková chalupa, Kralice č. 47. Majitelem byl v roce 1820 Jan Roučka a v roce 1860 Karel Stejskal, který mlýn prodal náměšťskému velkostatku za 3800 zlatých. Podle vyprávění toho roku mlýn zanikl. Velkostatek jej přebudoval na hájenku.

Skřípský mlýn

Dalším mlýnem na řece Oslavě je Skřípský mlýn, nebo také Stejskalův, později Jarolímův, dnes Theimerův mlýn. Poprvé se uvádí roku 1387. Roku 1560 je na Skřípském mlýně mlynářem Vavřinec, kolem roku 1600 Jeremiáš a další záznamy jsou až roku 1788, kdy ho zakoupil velkopolský mlynář František Stejskal pro svého stejnojmenného syna. Ke mlýnu koupil také 12 měřic polí a 4 měřice pastvin, za roční činži 60 zlatých. František Stejskal mladší postavil mlýnici o třech složeních a roku 1798 přistavěl i pilu za činži 3 zlaté a přitom měl povinnost řezat pro velkostatek prkna a latě (kopa prken za 12 krejcarů). V roce 1827 převzal mlýn jeho syn František a po jeho smrti roku 1878 prodaly jeho děti mlýn Robertu Jarolímovi za 1800 zlatých. Jarolím mlýn v roce 1922 předal své dceři Marii provdané za Silvestra Theimera. Okolo roku 1930 nechal Theimer starý mlýn zbořit a postavil nový. Vybavil jej novými stroji (válcovými stolicemi) a k pohonu sloužila Francisova turbína. Při mlýně zůstala stará jednodlistová pila. Skřípský mlýn byl v provozu do roku 1954.

Další mlýn Senoradský je až u soutoku Oslavy s Chvojnicí. První písemná zmínka o něm je z roku 1615, to míval dvě složení a pilu. V roce 1672 na něm byl mlynářem Jíra Severa a roku 1756 Josef Florian. Ten byl povinen místo roboty vrchností pořezat tři klády na trámy a prkna, nebo zaplatit 30 krejcarů. V roce 1800 koupil pro svého syna Jiřího Senoradský mlýn Jan Hypr. Jiří Hypr mlýn v roce 1818 prodal Františkovi Remerovi a roku 1820 byl v soudní dražbě mlýn prodán Janu Svobodovi. Od něj ho v roce 1853 koupil Karel Paleček z Třebíče a ten mlýn prodal v roce 1866 Janu Hamžovi. Od vdovy po Janu Hamžovi koupil mlýn Alexandr Müller, který ho prodal Františku a Anně Padrtoovým a od nich získal mlýn velkostatek Krumlovský, který jej pronajímal různým nájemcům. Posledním nájemcem byl František Zach, který zemřel v roce 1935, a

poté byl mlýn přebudován na hájenu. Senoradský mlýn měl kamenné mlýnské složení, poháněn byl vodním kolem na horní vodu a při mlýně byla i jednolistová pila.

Senoradský mlýn

Ketkovský mlýn

Pod zříceninou Ketkovského hradu býval Ketkovský mlýn. V zápisech se poprvé objevuje roku 1642. Roku 1672 zde byl mlynářem Josef Neruda, dále pak roku 1768 Jan Tulipán, roku 1789 Jan Svoboda a v roce 1792 mlýn koupil František Belatka. Dalšími majiteli byli: v roce 1816 Josef Müller, roku 1817 Josef Řehák a po něm Václav Makarius. Roku 1824 mlýn koupil František Kotrlý, po něm Jan Pařízek a dalším majitelem byl Martin Černohorský. Roku 1829 přešel výměnou Ketkovický mlýn na Jana Vydra. Od něj ho roku 1849 zdědil Jan Vydra mladší a po něm Alois Vydra. Posledním mlynářem na tomto mlýně byl od začátku první republiky Bohumil Vydra. Ketkovický mlýn byl poháněn kolem na horní vodu o průměru 3 m a měl tyto mlýnské stroje: 3 mlýnské válcové stolice, loupáčku, vysévač, krupník, šrotovník a při mlýně byla jednodílná pila. Ve třicátých letech byl instalován katr a jednodílná pila se používala pro pořez klád o velkých průměrech.

Bohumil Vydra (1894–1980) byl člověk podnikavý. V roce 1926 opravil jez na řece Oslavě, v letech 1930–1931 staví most přes řeku a buduje cestu, která propojuje Ketkovice a mlýn se Senoradami. V roce 1933 staví první chaty a prodejnu s potravinami. Za války pomáhal všem potřebným a partyzánům. Byl malířem samoukem.

Ketkovický mlýn byl v provozu do padesátých let dvacátého století, kdy po 400 letech končí svoji službu pro Ketkovice a okolí a jakoby odchází na zasloužený odpočinek.

Josef Mikulášek

Čerpáno z:

Pooslaví a Pojihlaví, Jiří Lysák 1997

Písemnosti Josefa Kafky z Rouchovan

Spisy o mlýnech musejního spolku v Kralicích, po 2. svět. válce napsal Nováček

Vyprávění pamětníků

Mlýny na Chvojnici

Za mlýny na Chvojnici se vydáme z Budišova vlakem do Kralic. Dále půjdeme po silnici směrem na Rapotice a asi po 1,5 km, v údolí potoka Chvojnice, se zastavíme u Spáleného mlýna.

V roce 1573 žil na Spáleném mlýně mlynář Petr Mojžíš a po něm jeho syn Pavel. Roku 1596 prodal Pavel Mojžíš mlýn Jakubu Škrubaři a v roce 1604 mlýn koupil od mlynáře Burjana Bartoň Kavalec ze Studence. Potom mlýn vlastnil Vavřinec Kavalec, za něhož mlýn vyhořel, od té doby se nazývá Spálený mlýn. Vyhořelý mlýn koupil roku 1608 Pavel Karásek, roku 1611 Jan Zlomkolo koupil mlýn po nebožtíku mlynáři Šťastném za 150 zlatých, ani ten vyhořelý mlýn neobnovil, a tak ho prodal Matěji Tesaři ze Lhotic. Mlýn byl pravděpodobně obnoven až na konci 18. století, kdy na něm byl Josef Borkovec z Oslavan a po něm, od roku 1791, František Blažek z Tišnova. V roce 1828 se na Spálený mlýn přizemil Vavřinec Žižka, po něm byl majitelem Josef Suchý. V roce 1860 koupil mlýn František Toman a roku 1866 jej předal Antonínu a Marii Tomanovým. Po nich byli majiteli, od roku 1899, František a Augustina Tomanovi. V roce 1928 jej převzali František a Františka Tomanovi. František Toman byl posledním mlynářem na Spáleném (též Tomanově) mlýně. Mlýn byl v provozu do roku 1947 a byl

vybaven válcovými stolicemi, jako náhradní zdroj síly pro případ sucha sloužil naftový motor. Mlelo se zde žito a pšenice.

Pozůstalé stavení z bývalého Spáleného mlýna

Záviškův (Olšínský) mlýn

Od Spáleného mlýna půjdeme po proudu Chvojnice asi jeden kilometr překrásným údolím a staneme u Záviškova (též Sudického nebo Olšínského) mlýna.

První písemná zmínka o něm je z roku 1642, kdy ke mlýnu náležely 3 jitra pozemků a platila se z něj daň 55 krejcarů, 1¼ slepice a 12 vajec. V roce 1790 byl držitelem mlýna Antonín Šotek a po něm jeho zeť Petr Suchý. Roku 1811 koupil Olšínský mlýn Jan Svoboda za 10 000 zlatých, což byla na tehdejší dobu závratná částka. V roce 1820 je majitelem Josef Suchý. Roku 1837 koupil mlýn Jan Záviška za 1 500 zlatých a odevzdal ho synovi Antonínu Záviškovi a ten zase v roce 1917 Adéle Wachtlové z Velké Bíteše. Její dědicové mlýn prodali Rudolfu a Marii Štěpánovým. Od nich jej koupili Jan a Anežka Fritzovi. Mlýn byl vybaven třemi mlýnskými válcovými stolicemi, loupačkou a dvěma rovinnými vysévači. Původně byl poháněn vodním kolem na horní vodu, které mlynář Jan Fritz nahradil turbínou a jako náhradní zdroj pořídil plynosací motor. Fritzovi celý mlýn kolem roku 1939 přestavěli. Jan Fritz byl posledním mlynářem na Olšínském mlýně. Provoz mlýna končí v roce 1948 a tím se uzavírá poslední kapitola mlynářských rodů v Sudicích.

Josef Mikulášek

Sepsáno podle:

Spis o mlýnech muzejního spolku v Kralicích, autor Nováček

Vlastivěda moravská Náměšťský okres, autor František Dvorský

Vyprávění pamětníků

Melancholie

*děšť
pláče
za okny
chystám se
stříbrných
dešťových
provázků
houpu se
nad propastí
smutku*

Gertruda Goepfertová

Barokní reliéfy na vázách zámeckého nádvoří

fotografie Karel Pavlíček

Z archívu paní Věry Doležalové

U Václava

U staré pošty

Z BUDIŠOVA

Play back (čti: plejbek)

Televizní diváci či návštěvníci koncertů to znají. Vidí živého zpěváka či zpěvačku, kterak otvírá ústa v rytmu předem nahrané písně a tváří se, že zpívá. Nikde žádný orchestr, doprovodní zpěváci, zvaní „křoví“. Je to imitace! Stačí se u toho správně pohybovat a předstírat realitu. Takové to oblbnutí lidí, hra na „jako“. A nebo realita?

Letos nepřiletěli čápi do Vladislavi ani do Budišova. Komín na lihovaru je prázdný (aspoň v době psaní tohoto příspěvku). No a co, řekne někdo...zboří se snad svět? Máme jiné starosti, nezaměstnanost na Třebíčsku je vysoká, nejsou podnikatelé, zlobí zdraví, kam umístit potomky, kteří opouští školu atd. Letos byl ornitology vyhlášen jako ohrožený druh skřivan. Příští rok možná čáp. Mám obavy, aby to v roce 2050 nebyl Homo sapiens, člověk moudrý, samozvaný pán nad světem. A kdo potom řekne... zboří se svět?

*Všechno máme, moji drazí
Jídlo, domy, zuby umělé,
Příroda se pokořeně plazí,
Tak se tvařme vesele.
Máme dobré živobyті.
Co nám vlastně schází?
Radost z žití! Přátelé.*

Byl jsem na čarodějnicích Pod Hrázkou i na celodenní výchovné akci ZŠ s tematikou Orientu z pohádky tisíce a jedné noci. Kolik úsilí a zajišťování, času i práce to stálo organizátory i aktéry! Bylo to krásné a poetické, a naše obec ožila starými tradicemi i novými aktivitami. Na jediný pátek se žhavý arabský den, díky dětem a učitelům, přestěhoval do chladivého kulturáku místní školy. Mně se na tom líbí, že to bylo „dovopravdy“ !

Na Zelený čtvrtek zemřel v Brně ve věku nedožitých 74 let budišovský rodák, literární vědec a vysokoškolský pedagog Karel Palas. Po celá desetiletí patřil k nejoblíbenějším osobnostem filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Člověk s velkou morální autoritou, přátelský, skromný, pracovitý. To cituji z brněnských novin. Jeho kořeny jsou v naší obci, hrával za naše mužstvo fotbal, jezdil sem v dobách studií i dlouho potom. Když jsem s ním pár týdnů před jeho skonek hovořil o připravované knize o Budišově a jeho účasti v týmu autorů, smutně prohodil: “Vzpomínky na Budišov mám stále v sobě, ale teď už nemám síly je utřít a dát na papír, nezlob se, Rosťo...“. Budu si to pořád vyčítat, že člověk mnohdy nepříjde za tím druhým ve správný čas...

Před 60 lety skončila nejstrašnější válka v dějinách lidstva. Pařáty smrti zabily desítky milionů lidí, většinou nevinných. Noviny psaly o velikých bitvách a hrdinech. Pochovali jsme tehdy na budišovském hřbitově dva rudoarmějce, maminka mi vyprávěla, že tam byl celý Budišov a já, tehdy tříletý, jsem jim do hrobu hodil květiny. Dobrý voják Švejk, úředně prohlášený za blba a asi neznámější voják světa, udatně válčil proti blbosti, zvané válka. Přesto měl štěstí a přežil a po válce zas mohl chodit do své hospody U kalicha.

I dnes se bojuje: proti terorizmu, zlodějům, silničnům i počítačovým pirátům, AIDS, bídě světa. Proti alkoholizmu a kouření, neplatičům alimentů... Mám pokračovat? Přál bych si, aby naše děti už nikdy do hrobů padlých válečníků květiny házet nemusely!!! Ty přece patří na oltáře nebo jako dary našim hezčím polovičkám.

Proto tvrdím, že války už nebudou, aspoň ne tady v Evropě. Před rokem jsme vstoupili do EU, tak si to přece ohlídáme. Nevyšly předpovědi euroskeptiků, byť ne všechno je super... ale zatím není nic lepšího vymyšleno. Nevzali nám identitu, voňavou slivovici, řízný pivo ani smradlavé syrečky, ani naši kulturu či jazyk... nebojme se o sebe!

Vloni jsem velebil uvolněnou letní módu, ideálem roku 2005 je sošná postava, nahoře akorát, vosí pas, rovné břicho a dlouhé nohy, mírné opálení. K tomu souměrná tvář s oslnivým holyvúdským úsměvem. Toto vhodně zahaleno, nebo spíše „odhaleno“ v lehké látce. No jo, ale kde takovou postavu získat, když je okolo nás tolik lákadel, jídla, pití, sladkosti a sladkého lenošení... Klasik ale řekl: Muž volí v životě mezi dvěma zly většinou tu mladší a hezčí. Takže pozor na linii!

Věda jde mílovými kroky vpřed. Už 28 let letí vesmírem sonda Voyager (Plavec), aby teď zamířila za hranice naší sluneční soustavy. Nyní je vzdálená 14 miliard km od Slunce. Umí si to někdo z nás, obyčejných lidí, představit? Čeští lékaři vyměnili 3 důležité orgány pacientovi při jediné operaci. Už brzy se najde lék na rakovinu. Člověk stále překračuje jakési hranice, a při tom je bezradný nad mnohými problémy, které před nás staví život. Vynalezne někdo pilulky na něžnost a dobré slovo, na schopnost naslouchat tomu druhému, na pochopení jeho slabostí? Asi se to budeme muset naučit sami, protože ty medikamenty by nebyly obchodně tak zajímavé jako třeba viagra.

Často se zamýšlím, jaká bude budoucnost Budišova v tom propojeném, globalizovaném světě, kdy je nadbytek všeho, ale ne každý to může využívat? Kde najít to „bohatství“ pro každého? To království nebeské na zemi? Proto dávám inzerát: Hledám telepaty k hledání bohatství. Ozvěte se. Zn: Vy už víte kde.

Fotbalisté míří výš, protože hrají nejlepší fotbal ve své třídě. Jistě mají i výborné fanoušky. Jeden říká: Včera jsem byl na fotbale a hořel mi barák. Druhý: A jak to dopadlo? První: Dobře, zase jsme vyhráli!

Poděkování rodnému kraji. Léto nás přepadlo s plnou silou. Krásu luk srazily k zemi kosa ženců a večery voní po seně, tak nebezpečném pro alergiky. Obilné lány krvácí vlčími máky (proč se jim říká vlčí, když v sobě mají něhu Makové panenky?) Klasy se už sklánějí před budoucím osudem a něžně hlídají modré chrpy. Neplačte, žáčci, po škole. V září se tam zase vrátíte.

Nastavte všichni slunci tvář a stíny života padnou za vás...

A pokud jsem se někde mýlil, tak co, vždyť je to jen ...play back!

Ing. Rostislav Tesař

Hra na varhany – Hermann Hesse

*Hned vánkem pod klenbou se chví a hned zas bouří
varhan zvuk. Zbožní věřící naslouchají,
jak mnohohlasně v chórech, jež se proplétají,
topíce se v touze, jasu, hoři,
hudba stoupá do duchovní říše,
do blažených snů se noří tiše,
nebes báh si klene ze zvučících hvězd,
jejichž zlaté koule kolem sebe krouží
v spleti souběžných a protichůdných cest,
stále výš k jasnému slunci touží,
až se zdá, svět v samém světle pluje
v krystalické čirosti, jež je mu dána,
stonásobným lomem zmnožována,
v které božský duch sám sebe zobrazuje.*

*Že z těch stránek černých notovými znaky
takové se mohou vzepnout chóry,
k hvězdám vršící se tónů velehory,
které ze soustavy pišťal vycházejí,
což to není zázrak nad zázraky?
A že varhaník u manuálu
jediný sám vládne tomu reji?
Že mu rozumějí dole shromáždění
lidé, kteří jako před velebou grálu
spolu s tóny z všednosti jsou vymaněni?
Celé věky v potu pracovaly
mnohé generace na tom dile,
stovek mistrů vyzkoušena byla píle,
sbory učedníků za zády jim stály.*

*A teď hraje varhaník a v klenbě skryti
duchové těch mistrů naslouchají tomu,
co v své zbožné snaze do prostory dómu
pomáhali včlenit za dob svého žití.
Neboť tentýž duch, který teď z toccat vane,
vládl těm, kdož s libelou a olovníci
chrámy stavěli, co zatím kameníci
v sochy opracovávali hrubý kámen.
A než přišly k slovu kladiva a pily,
mnozí zbožní oddali se snaze,
aby lid i chrám ten na to připravili,
až by duch sestoupil shůry na zem.
A co dlouhá staletí si předsevzala,
výraz našlo v jasném proudu tónů,*

*v němž se jedna fuga druhé vzdává,
skrz něž tvůrčí duch pak rozpoznává,
co je čin a v čem tkví strast,
kde se tělo a kde duše vzala.*

*V těchto duchem ovládaných taktích
lidské sny se vzeřádaly k vrcholu své touhy,
sny, od kterých nikdo nesměl čekat
splnění, však jejichž naléhavost
vedla lidstvo krok za krokem každodenní
cestou od potřeb, jimž vládla dravost,
k stupni božství téměř, k duchu uzdravení.
V černých teček čarodějném houští,
rozvětveném v klíče, signatury,
na klávesách, jimž hráče ruce, nohy
jednou krotí a zas uzdu pouští
snaze k Bohu směřovati, k duchu,
rozezní se, co kdy v temné chmury
bolest zaklela. V tom chvění vzduchu
touha sílí, vzhůru k nebi pluje,
lidé lámou pouta, jas je prostupuje.
Neboť k slunci vše by rádo vzlétlo
a sen temnoty je: Budiž světlo!*

*Sedě hraje varhaník, a v lici
jas se posluchači podvolují
řádu, v jehož vlnách jistě plují
plni žáru, zbožní spřísežníci,
stoupající k nejvyššímu kůru,
k Bohu s úctou vzhlížejíce vzhůru,
jak by i v nich tkvěla Trojjednost.
A tak v hudbě naleznuvši milost
celá obec jako v jednom stohu
semknuta je, sjednocená v Bohu.*

*Dokonalost ale nemá trvání
zde na zemi. Mír válka zahání
a v kráse zálužný květ zmaru roste.
Hřmí varhan hlas, jak chtěl by klenbu zdvihnout,
vcházejí sem zlákáni jím noví hosté
na chvíli si při modlitbě odpočinout.
Zatímco však z lesa pištal vzhůru
jak dřív se dere hudba píď po pídi
v zbožné radosti až do azuru,
se venku mimo chrám i v duších lidí
leccos změnilo, čím svět se řídí.*

*Jsou to jiní lidé, co teď přicházejí,
roste nová mládež, na otázky její
jim staří mudrci svou zbožnou hudbou
sotva odpoví, mladí jen zpola tuší,
proč že dřív všem připadala svatá,
cejch strojenosti je teď její sudbou,
jiné vzněty hýbou mladým v duši,
nechtějí se přísným řádem trápit,
jsou pokolením, které věčně chvátá,
jde válka světem a hlad zuby cení.
Jen letmo se ti noví hosté pozastaví
pod kůrem v chrámu. Tahle hudba není
jim po chuti, při vši své kráse zní jim
koženě, kněžsky, oni slyšet chtějí
jiné zvuky, jiné svátky slaví,
taký cítí v její složitosti
němou výčitku, že na zákony její
prostě nestačí, že při své povrchnosti
nemají na ně čas. Život je krátký,
a obětovati jej pro složité hrátky
s hudbou jim brání všednost strohá.
Nakonec v dómu nezbuďe z těch mnoha,
kteří slyšeli a rozuměli, skoro nikdo.
Jeden po druhém se tiše ztrácí,
shrben jde a ve stařecké zlosti
o mladých se vyjadřuje, že jsou zrádci,
k předkům zatrpkle jde složit svoje kosti.
A mladí v chrámu dlouho neprodlí,
sic smeknou, aniž se však pomodlí,
za jinou hudbou vede jejich cesta,
a chrám sám, kdysi střed a jádro města,
zeje prázdnotou a jeho kopuleté
věže z ulic ční, kde teď jen obchod kvete.*

*Ale ještě pořád pod žebrovím chrámu
hudba dýchá v nadpozemském chvění.
Nejněžnějším rejstříkem, jenž dán mu,
úsměv na rtech, cele oddán snění,
vládne starý varhaník, jsa obetkán
houstím hlasů, které v stavbu klade
fugy, nezaslechnutelné zvenčí.
Čím dál filigránštějšími útky přade
svoji hru a nitě čím dál tenčí
vytvářejí smělé ornamenty
ve fantaskně vzdušné síti tónů,*

*stále vřejeji se k sobě vinou
ve vzrušeném objímání hlasy,
jak by po nebeském žebří dojít spásy
chtěly, těkajíce v nebesklonu,
dokud jako červánky se nerozplynou.*

*Nezajímá ho, že jeho obec,
zástup mistrů, žáků, věřících a přátel,
prořídla, že mladí ve svém spěchu
nepoznají zákonů všech taje,
jimž je podřízen těch tónů proud,
že jim hudba není pro útěchu
připomínkou díla Božího a ráje,
že už ani jeden mezi všemi
není s to ten oblouk vyklenout,
v němž se tóny s božským smyslem kryjí,
naplněny duchem starých mysterií.
A tak horečně se žene kolem
mladý život bouřlivou svou drahou,
ale v chrámu, zabrán nad úkolem,
dále vládne stařec, přízrak spíše
(zkazka napůl, k smíchu napůl mladým),
přede tóny ze vzpomínek říše,
ornamentům božský smysl dává,
čím dál tišší registry si volí,
fuga pod prsty se svátostí mu stává,
kterou vnímají jen jeho uši,
zatímco ti druzí pouhé chvění
z dávna slyší a jen matně tuší
v temné klenbě záclon zavlnění,
ochable jež do pilířů buší.*

*Nikdo neví, zda to ještě hraje
uvnitř starý Mistr, misí tóny
plné něžnosti, či zda jsou ony
jenom dílem skřítků, mrtvých duchů,
jenom strašidelným echem dávné báje.
Občas ale u chrámu se kdosi
zaposlouchá, stiskne lehce kliku,
slyší zdálky stříbrně znít cosi,
hudbu, která zní jak slova diků,
moudrost dávných předků z doby jiné,
kterou ten, kdo slyšel, rychle chvátá
sdělit příteli, z úst jeho šepot plyne,
mluví o úchvatu, který nepomine,*

*o chvíli, jež pro něj byla svatá.
A tak tryská bez ustání z hloubi
hudby proud, v němž tón se s tónem snoubí,
až se z podzemí prodere k jasu.
Kdo jej slyší, cítí: Tajemství tu vládne,
které prchá, na něž nedosáhne,
stoná steskem. Neboť tuší krásu.*

*Březen-květen 1937
Přeložil Vladimír Tomeš*

Báseň z výboru veršů Hermanna Hesseho Psáno do písku
Vydalo nakladatelství BB/art, s. r. o. v edici VERSUS v roce 2004

To se dějó věci!

...posloucháte všichni rodáci z naše milované dědine, všechny hříche a neduhe
nebudó....

a sakra co v tom Zpravodajo čto? Ten si postavil na Krakonošovým, tetce zase pada
zitka a u zamku má bét parkovišče? No to só věci, dyť to bode škaredý, u staryho zámku,
tak moderní auta! Co dyž se to bode kósat?

Dyž sem šel v letě Londynem, došel sem až k tomu slavnymu Hájd Párku. No von to
není park jak be ste si mohle meslit, vona je to spiš jen tak lóka a z te lóke vedó schode
rovnó do země. Tak si rikám, že tam bodó asi hajzlike jako v Třebiči na náměstí, ale co
Tě tróbo nemá! Pod tó lóko je velikánský parkovišče! To dyž si chcó lidi votpočnót vot
toho stresu, tak bafnó decka, pséka, deko a termosko a jedó posnidat to toho parko. To
bech tade ale nezavádě! Ale to parkovišče pod zemó be belo fajn!

Chcelo be to udelal tunel rovnó do zamko jako je to ve Versaj. Tam be mohle bét te
ukradene soche a naše děcka be si to mohle v tem tunelo vemalovat. Šlápé be se nohó do
kybla s barvó a to noho be voptislke na zet! Pravda co névěš, tak jak to je na čekárně
u škole, ať to máme pěkný!

No, nevím co na to říkáte, ale dyž bodete sóhlasit, mám už nachystanó padesátka a
flaško šlivovice pro bagristy!

policajt Bóďa

Úsudek

Když jsem projížděl kolem zdravotního střediska, potkal jsem známého, který mně
potichu odpověděl na můj pozdrav a za mými zády se mi „uचेchtl“. V duchu jsem si
řikal, že nemůže den lépe začít, než setkáním s blbcem.

Později jsem si vše připomněl a zjistil, že na základě jediného setkání jsem tohoto
člověka zařadil do jakési škatulky, aniž bych ho znal, nebo se snažil lépe poznat. Jednou
tam byl a mohl dělat cokoli, již se z ní nedostal. Uvědomoval jsem si, že ať chceme či ne,
jsme takto zaškatulkováni i my a nic se s tím nedá dělat.

Před lety jsem potřeboval něco vyřídit v sakristii kostela. Stála přede mnou paní
z vedlejší obce, kterou jsem vidával při nedělní mši sedět v kostelní lavici. Na základě
těchto letmých setkání jsem ji měl také nějak zařazenou. Paní si chtěla objednat mši sv.

za svého manžela, a to jen některou neděli. Pan farář ji upozornil, že všichni chtějí mši na neděli, díky čemuž jsou již neděle, až do konce roku, obsazené. Ona se nevzdávala a svoji žádost podpořila tím, že se do kostela dostane jenom v neděli, jelikož jede autobus. Pan farář jí odpověděl, že by ji ve všední den mohli dovézt mladí autem, na které, jak během hovoru vysvitlo, jim přispěla nemalou částkou. Toto jakoby dohadování skončilo ujištěním, že mladí ji do kostela nedovezou, a aniž by to nějak souviselo s objednááním mše svaté, paní se vrátila k minulé neděli, kdy se chystala do kostela na mši. Již byla oblečena a do příjezdu autobusu zbývalo několik desítek minut. Najednou pocítila slabost, až si musela sednout na okraj postele. Slabost přetrvávala, takže autobus odjel bez ní a ona byla schopna jen sedět a dívat se před sebe. Já, ač nechtěně, jsem byl vtažen do tohoto děje a začal tu paní v té chvíli vidět úplně jinak, jako bych ji předtím znal jen z fotografie.

Na tomto krátkém příběhu jsem chtěl ukázat, jak ošidné je udělat si o někom konečný a neměnný úsudek. Mnohdy může dojít k přecenění, popř. můžeme i někomu uškodit. Každý člověk je jedinečný. Vstoupit do této jedinečnosti se jeví nemožné, možná proto, že si nejsme schopni uvědomit ani jedinečnost naši.

Co změn prodělá každý jednotlivec v ohledu duševním od té doby, kdy začíná chápati své okolí, až do té doby, kdy rozum nejbystřejší začíná se kaliti starobou a vraceti se k bizarním nápadům dětinským! Co náhledů různých projde lidskou duší!

Otokar Březina

Znovu se vracím k úvodu a odvolám to slovo blbec. Možná to byl člověk, kterému bylo nějak ukřivděno a on si touto formou ulevil, mohl to být někdo, kdo byl schopen pouze takto reagovat na nenadálé setkání se mnou a dokonce nemuselo toto uchechtnutí vůbec platit mně.

Karel Pavlíček

Pout'

Díky tomu, že porodní bába, zvaná babka ze Zmol, věnovala kostelíčku ve Vesničce sochu panny Marie Karmelské, slavila se, co si pamatuji, hlavní pout' v červenci. Do té doby bývala pouze v zimě, na počest patrona kostela, sv. Mikuláše. Myslím, že babka tu svatou pannu Marii vybrala právě kvůli tomu, aby děti z Vesničky i z celého okolí, z nichž většinou pomáhala na svět, si mohly pouti užít za teplého, letního slunce, kde je vše veselejší a barevnější. Byl proto měsíc červenec ten nejsprávnější termín. Byly přece prázdniny.

Jezdívala jsem se svými sestřenkami z Brna každý rok na celé dva měsíce k babičce a pout' bývala vrcholem našich letních zážitků. Co jsme se na ni natěšily. Sobotní odpoledne, před tou slavnou nedělí, jsme natrhaly luční kvítí a kytičkami z chrp, kopretin a slziček jsme vyzdobily všechny babiččiny svaté obrázky v kuchyni i ve světnici. Navečer, už vykoupané a nastrojené, jsme stály v hloučku vesnických dětí u zastávky autobusu. Čekaly jsme „Brňáky“. Prohlížely jsme si vysokou máji, postavenou uprostřed dřevěného tanečního parketu před hospodou, a obdivovaly nejbližší oltářík u jednoho ze selských stavení. Takových oltářů, před vraty větších sedláků, bývalo v naší malé vsi postaveno pět nebo šest, a bylo ctí a chloubou hospodáře, mít ten nejkrásnější a nejlépe vyzdobený.

Od kostela přes celou vesnici a z hlavní cesty vždy ke stavení s oltářem byla cesta vystlána palachem a vroubena do země zatlučenými stromky mladých břízek. O to se postarala venkovská chasa.

Když konečně přijel autobus, byl skoro přeplněný, protože na pouť přišel každý rodák, byť by se tu jinak celý rok neukázal. Mně a sestřenicím přijeli rodiče, ostatním dětem každému nějaký strýc nebo teta, a tak si každý vedl domů svého hosta.

V chaloupce nás bylo plno a proto jsme my tři byly uloženy do sena na půdu. To se nám moc líbilo, ale přesto jsme se nemohly dočkat pouťového rána. V babiččině kuchyni to vonělo svátečními makovými, povidlovými a tvarohovými buchtami. Tehdy se na vesnici dorty nebo cukroví nepekly ani o svatbách. Ty máslové koláče však byly jistě lepší než leckterá dorta. My tři jsme hned po snídani vyběhly na zápraží, odkud bylo vidět na prostranství před kostelem. Když jsme zjistily, že boudy s perníkem, tureckým medem a „kočkami v pytlí“ jsou na svém místě, a že také malý kolotoč, houpačky a také jakási střelnice tam zřejmě jsou, uznaly jsme, že je vše, jak má být, a šly jsme si obléci své růžové, modré a bílé družičkové šaty.

Však už z kostelní věže znělo druhé zvonění a bylo na čase jít.

Před kostelem jsme se zařadily mezi malé družičky, hned za sochou panny Marie Karmelské, kterou na nosítkách zdvižených na ramena neslo šest družiček velkých. Za námi, obklopen ministranty, oblečen do slavnostního ornátu, šel pan farář, pod baldachýnem, který nad ním drželi čtyři muži. Za ním se pak do průvodu zařadila celá vesnice, lidé z přifařených obcí i hosté, kteří kvůli té slávě do Vesničky přijeli. Když se rozezvučely zvony a zazněl hlas našeho souseda odnaproti, který zvučně polozavolal, polozazpíval „Tisíckrát pozdravujeme tebe,“ my všichni jsme za ním zazpívali: „Tisíckrát pozdravujeme tebe“, a šli jsme za melodie té mariánské písně, kterou soused větu po větě předříkával a průvod po něm zpěvem opakoval, od jednoho oltáře ke druhému, Pan farář každý oltář požehnal, a až jsme obešli celou ves, vrátili jsme se do kostela. Ten byl tak přeplněn, že mnoho mužů stálo venku, odkud se zpěvem a modlitbou zúčastňovali bohoslužby, držíce v rukách černé klobouky.

Po mši jsme se spolu s ostatními dětmi vrhly na boudy. Každá jsme měla nějakou tu korunu od strýčků a tetiček a bedlivě jsme uvažovaly, za co ji utratit. Velkou atrakcí byla záhadně vypadající žena, jejíž papoušek tahal z krabičky papírky s předpovědí našich osudů. Mládenci vybírali pro svá děvčata perníková srdíčka a u hospody už začala hrát dechovka. Hasiči v tmavomodrých uniformách, kteří odpolední a večerní zábavu organizovali, se domlouvali, kterého přespolního muzikanta si kdo z nich vezme domů na oběd. Blížilo se poledne. I my jsme už musely jít k obědu. Byl slavnostní. Hustá nudlová hovězí nebo slepičí polévka, řízky, nějaká pečínka a samozřejmě ty buchty. Také jsme každá dostala červenou sodovku v láhvi s krásným bílým porcelánovým uzávěrem na drátku.

A dnes jsme ani nemusely hnát na pastvu babiččiny kravky, jak to bylo o prázdninách naší každodenní povinností. O pouti se kravičky musely spokojit s trávou, v sobotu pro ně nasečenou.

Brzo po polední začala kapela zase vyhrávat. V krásném letním dni se hlas křídlovky nesl přes kopce a lesy až do vedlejších dědin a zval tak všechny k nám „na muziku“. Po

odpoledním požeňání začal pod májí tanec. Mládež přispěchala hned a postupně jeden po druhém přicházeli nastrojení vesničané, až byly všechny lavičky kolem parketu obsazeny a jen mladí chlapi s děvčaty a my děti postávali v hloučcích opodál.

Strýc, mamčin nejmladší bratr, nás jednu po druhé vzal do kola. Velice jsme se styděly, ale byla to také pocta. Vždyť tancovat jsme dost uměly, protože jsme to každé ráno při hudbě Balšánkova orchestru z rádia v babičině velké kuchyni zkoušely. A babička nás dokonce naučila tancovat mazurku.

Za plotem, od zahrádky hospody, jsme pak celé odpoledne s ostatními dětmi při zvučně dechovce hopsaly a za našimi přišly, jen když jsme měly žízeň, aby nám něco koupili. K májí jsme mohly jít ještě i po večeři a nikdo nás neposílal spát. To byla také taková mimořádná a vzácná výjimka, které jsme si moc považovaly. Zkrátka a dobře jsme si ten den užily všech možných radostí.

Jenže jak večera a začátku noci přibývalo, začaly se nám přece jenom zavírat oči, dobrovolně jsme se rozhodly zalézt na půdu, s tím, že budeme i tam hudbu poslouchat. Většinu lidových písní, které muzikanti hráli, jsme znaly, v duchu jsme si je notovaly a prolínaly se nám do usínání. Chvillemi nás z dřímoty vytrhl hlasitější heligón nebo buben, ale melodie postupně slábla, mizela, až se konečně úplně ztratila a my upadly do blaženého spánku, ze kterého nás probudilo až slunce pondělního rána.

Bylo po pouti.

Zdenka Čechová

Největší Budišovák

V minulém čísle psal pan Rost'a Tesař, jak prabudišováci táhli ze stepí Ruska na západ a rozhodli se usadit v Budišově...

...tak to bylo, dnes už přesně nikdo neví, proč putovali z východu na západ, ale bylo to zásadní a geniální rozhodnutí. Dobře, že nešli opačným směrem! Měli za sebou dlouhou cestu a Praotec Čech tenkrát pořád ukazoval na západ a ani on sám přesně nevěděl, kam jde. Skupinka chytrých a pokrokových lidí se nedaleko Budišova domluvila, ať si Čech jde kam chce, a že oni pojedou vlakem. Jenže ouha, chyba lávky. Hnali se navečer na vlak a on jim ujel! Někdo tvrdí, že dráhy zase zdražily a Budišováci neměli tolik peněz. No to je jedno, došli do míst, kde je dneska zemědělské družstvo. Ženské nadávaly, že už dál nejdou, a v tom začalo zapadat slunce. Všichni zůstali stát udiveni tou nádherou západu a někdo řekl: „To je náramně krásné.“ A od té doby je tím směrem Nárameč. Všem se západ slunce moc líbil a ženské zase začaly brblat, že dál už nejdou a zůstanou tady přes noc. Chlapi řekli: „budiž“ a že než ženské uvaří večeři, tak se půjdou podívat na kopec, kde dneska stojí kostel. Rozhlédli se po okolí a spatřili poklady zdejšího kraje. V polích a remízkách hojnost zvěře, dostatek dřeva a kamene na stavbu chalup a spousty rybníků plných ryb, železnice a nedaleko dálnice. Rychle běželi říct ženským, jaký je zde zaslíbený kraj! Ženské také přispěly svoji troškou do mlýna. Přišly s tím, že je tady dobrá voda, ze které se budou rodit zdravé děti. To už chlapi na nic nečekali a hned se dali práce.

Brzo ráno byla porada, všichni přemýšleli, co je potřeba udělat, aby se všem na tomto krásném místě dobře žilo. Rozhodli, že na tom kopci, co se bylí včera podívat, postaví

kostel s vysokou věží a odtud budou pozorovat, jestli se k Budišovu neblíží německá nebo ruská vojska nebo není v okolí nějaký požár. Z toho důvodu bylo nutné co nejbližší postavit pra-hospodu, kam bude předán signál z věže a pra-hasiči vyběhnou do nedaleké zbrojnice, dotlačí stříkačku k benzinové pumpě a rychle k ohni. Stranou nezůstanou ani děcka vedle ze školy, protože při hašení je každá ruka dobrá. Děcka aspoň uvidí, jaké je od ohně teplo, a nebudou kouřit na jiných než vyhrazených místech!

Rychle a dobře si to zařídili, bylo tam poblíž vše, co potřebovali k životu: holičství, nějaký ten krámeček, kovárna, stolařství, pošta, lékař a ženský doktor.

Den za dnem vesele ubíhal a Budišováci měli na krku první zimu. Byli otužilí ze stepí Ruska, tak jim mrazy nedělaly potíže, a bezstarostně se klouzali z kopce a chodili bruslit na Pekařák. Oni říkali „katát'sa na kaňkách“, slovo „brusle“ a „bruslit“ začali Budišováci používat mnohem později až po nařízení z Bruselu.

Další rok bylo všeho hojnost, nejvíce se však tenkrát urodilo brambor. Budišováci byli nejen lidé pracovití, ale i chytří, a tak se poradili ještě se skupinkou Židů, která s nimi žila ve vesnici a pustili se do stavby lihovaru. Židé mezitím odkoupili za nízké ceny brambory z okolních obcí a začalo se pálit! Budišovský líh šel tenkrát moc dobře na odbyt a tak Budišováci rozhodli, že za vydělané peníze postaví hřiště, asfaltovou silnici, zavedou si plyn, vodovod a digitální síť. Byly to smělé plány, ale tehdejší nadúroda nepokryla všechny náklady, a tak stále Budišováci pěstují brambory a pálí je na líh...

Není to cesta krátká ani snadná, proto není v tomto kraji malých ani velkých Budišováků. Všichni, co zde žili a žijí, jsou největší, nejen pro svoji pracovitost, ale i pro svého ducha, odvalu a smělé plány. Pokud se podíváte kolem sebe, vidíte, že dodnes staví Budišováci své domy z kamene a dřeva, rodí se zde zdravé děti a budišovské ženy nadávají...

Petr Kosina, příznivec budišovských žen

Z PŘÍRODY

Zoologický depozitář Moravského zemského muzea v Budišově u Třebíče – historie a novinky

Možná to zní neuvěřitelně, přesto se letos 1. května budišovský zámek, a s ním část zoologického depozitáře Moravského zemského muzea, otevřel pro návštěvníky již po patnácté. K tomuto výročí nám dovolte několik historických a statistických informací, po nich se krátce zmíníme o tom, co nového muzejní pracovníci pro letošní jubilejní sezónu svým návštěvníkům připravili.

Od května roku 1991 do konce září 2004 si zoologické sbírky v zámeckém depozitáři prohlédlo celkem 73 306 návštěvníků, v posledních letech se roční návštěvnost pohybovala v rozmezí 6500-7000 osob. V prvních dvou sezónách, kdy se role průvodce ujal Milan Boček, bývalo otevřeno jen o víkendech, od r. 1993 byla otevírací doba rozšířena na celý týden (kromě pondělí) a průvodcovské role se s přehledem, nevšední odpovědností a plným nasazením zhostila Jana Pavlíčková. Působí zde i v letošní sezóně

spolu s Marií Krátkou, která nastoupila v roce 2000 a Marcelou Karasovou, s níž se návštěvníci v zámku potkávají od roku 2002.

Většinu muzejních zoologických sbírek přístupných veřejnosti tvoří ptáci. Nejstarší exponáty byly pro muzeum získány v 1. polovině 19. století. Neustále doplňovaná sbírka dnes čítá téměř 3500 kusů. Ve sbírce savců je 337 exponátů moravských a 126 exotických. Další třídy obratlovců – ryby, obojživelníci a plazi – jsou zastoupeny 184 exponáty. Návštěvníci tak mají možnost si prohlédnout více než 4500 exponátů včetně bohaté kolekce trofejí (610 ks vycpaných hlav, parohů a rohů kopytníků). Kromě obratlovců lze ve zpřístupněné části depozitáře obdivovat také zástupce různých skupin bezobratlých, např. houby, korály a rozsáhlou kolekci schránek měkkýšů (přibližně 8000 ks).

Zámecký depozitář, do něhož byly první muzejní sbírky převezeny v roce 1974, však slouží především jako „úschovna“, převážná část zde uložených (deponovaných) muzejních zoologických sbírek proto zůstává skryta před zraky návštěvníků. Jedná se o dokladový a studijní materiál, který tvoří kůže (12737 ks), osteologický materiál – lebky a kostry (6545 ks) a 5358 snůšek ptačích vajec.

Nárůst sbírek zaznamenáváme v různém rozsahu každým rokem. Exempláře získané v poslední době pocházejí většinou z chovů v zoologických zahradách a soukromníků a doplnily kolekce plazů, ptáků i savců. Nově postavené exponáty obratlovců, o nichž se zmiňujeme v další části příspěvku, jsou dílem preparátorů zoologického oddělení Moravského zemského muzea - Jaroslava Bašty a Miroslava Vlasáka.

Třída: PLAZI

Řád: šupinatí

Čeled': leguánovití

Z velmi početné skupiny těchto obyvatel tropů a subtropů Nového světa se pro muzeum podařilo získat **baziliška kohoutího, přilbového a štihlého**. Dalším představitelem leguánovitých ve sbírkách je **chameleolis vousatý**, žijící na Kubě. Zdržuje se ve vegetaci, loví různé bezobratlé s převahou plžů, jejichž schránky drtí většími a silnými zuby v zadní části čelisti opatřenými oblými širokými korunkami. Váhavým pohybem, mohutnou hlavou a nezávisle se pohybujícíma očima silně připomíná chameleony. Zajímavostí je, že samice klade jediné vejce. To při zahrabávání do substrátu obrací čenichem tak dlouho, až získá jeho barvu. Mláďata jsou po vylíhnutí vůči sobě velmi agresivní, je nutné je proto odchovávat odděleně.

Čeled': agamovití

Ve srovnání s leguánovitými se jedná o skupinu druhově chudší, obývající Starý svět. Agamy jsou živočichové draví, s převážně denní aktivitou, dosahují velikosti 10–110 cm. Ve sbírkách je tato skupina zastoupena druhy **agama kavkazská a horská, trnorep Uromastyx ornatus**.

Agama klínohlavá žije v západním Malajsku, na ostrově Jáva, Sumatra a okolních, v deštných pralesích až do 1500 m n. m. Zdržuje se obvykle na kmenech a ve větvích v blízkosti vodních toků. Na zem se občas spouští jen za potravou. Dorůstá do délky až 45 cm, zhruba ½ délky připadá na ocas. Na život v zajetí si zvyká poměrně dobře. Dává přednost měkké potravě (larvy zavíječů, žížaly, housenky, krmný hmyz). Samice klade po 3–4 vajíčkách až 4 snůšky za rok. Pohlavní dospělosti dosahují ve 3 letech.

Čeled' chameleonovití

V muzejní sbírce přibyli také zástupci této nezaměnitelné a vyhraněné skupiny plazů z Afriky a Madagaskaru - **chameleon jemenský** a **Jacksonův**. Obecně chameleony charakterizuje chápavý nelámavý ocas v klidu spirálovitě stáčený směrem k břichu, schopnost dokonalé barvoměny v závislosti na okolí. Tito většinou vejcorodí živočichové jsou nespolečenští, s výjimkou období páření žijí samotářsky.

Rozrostla se rovněž sbírka hadů.

Čeled': hroznýšoviti

Do této skupiny hadů-škrtičů, kteří kořist usmrcují ovinutím a následným udušením, patří **hroznýš královský** i **kandoia kýlnatá**, která je domovem na Nové Guineji, ostrovech Šalamounových a Molukách.

Čeled': krajtoviti

Skupina zastupuje v tropech Starého světa hroznýšovitě hady. **Krajta mřížkovaná** obývá především lesnaté oblasti Malajska a Indonésie, zdržuje se v blízkosti vodních nádrží a větších mokřadů. Délkou se vyrovná anakondě. **Krajta královská** obývá zarostlé suché i vlhké savany v západní a střední Africe. Známe je její obranné sbalení do „koule“ v případě ohrožení. Nové kusy z této skupiny hadů přibyly také mezi lihovými preparáty – **krajta tygrovaná, tmavá, zelená a timorská**.

Čeled': užovkoviti

sdužuje 1800 druhů hadů rozšířených téměř po celé zeměkouli. Jed vylučovaný těmito hady je člověku nebezpečný jen v případě několika z nich. Jsou většinou vejcorodí. V ČR žije kriticky ohrožený druh - **užovka stromová**, dříve známá pod jménem užovka Aeskulapova. Je rozšířena od Pyrenejí přes střední a jižní Evropu po Kavkaz. Zdržuje se na zemi, ale výborně i šplhá, žije ve světlých okrajích listnatých lesů a na teplých křovinatých svazích. Živí se drobnými obratlovci. **Užovka pardálí** je nejmohutnějším evropským hadem s rozšířením od jižní Itálie a Balkánského poloostrova po Turkestán. Svým způsobem života se v hlavních rysech podobá předešlému druhu. Mezi užovkovité jsou řazeny i bojgy, převážně noční stromoví hadi se svislou zorničkou rozšířené v Africe a Asii. **Bojga pruhovaná** se v přírodě zdržuje v křovinaté vegetaci v blízkosti vody, hojně osidluje mangrovové porosty. Samice klade několikrát ročně 4–15 vajíček. **Užovka červená** svým rozšířením zasahuje od střední oblasti USA do SV Mexika.

Čeled': zmijoviti

zastupuje exponát **zmije útočné**, jejíž areál se rozkládá od severní Afriky a Arábie až do jižní Afriky.

Třída: PTÁCI

Řád: pštrosi

Čeled': kasuároviti

Kasuár přilbový

Rozšíření: Nová Guinea, severovýchodní Austrálie

Velcí nelétaví ptáci se zakrnělými křídly a silnými tříprstými nohama, dokážou běhat až rychlostí 50 km/hod. Hrubé peří chrání kasuára před trny a ostrými listy. Přilbovité útvary z houbovité hmoty na hlavě používají ptáci buď při prorážení husté vegetace nebo

jim slouží jako lopata při hledání potravy ve vrstvách listů. Žijí v deštných i savanových lesích až do výše 3000 m n. m. Pár obývá teritorium 1–1,5 km². Kasuáři jsou velice plaší, hnízdo v přírodě se podařilo vyfotografovat poprvé teprve v r. 1984. O vejce i mladé pečují samec.

Řád: vrubozobí

Čeled': *kachnovití*

Kolekce nových exponátů kačen pochází z chovu Stanislava Požára z Vanče. Jsou mezi nimi např. v nížinách na Celebesu, Filipínách a Nová Guineji hnízdící **husička tečkovaná** nebo **husička podzimní** z jihu USA, Střední a Jižní Ameriky, v některých oblastech početný lovný druh, který v místech shromaždišť působí škody na zemědělských plodinách.

Kachnice černohlavá, domovem ve střední části Jižní Ameriky, je jediným hnízdním parazitem mezi vrubozobými: samice snáší většinou 2 vejce do hnízd jiných vodních ptáků, nejčastěji lysek. **Kachnice bělohlavá**, dnes rozšířená v jižním Španělsku, severozápadní Africe, Malé a střední Asii, žila v polovině 20. století v jižní Evropě (Maďarsko, delta Dunaje), o století dříve snad i na tehdejších slaných jezerech na jižní Moravě. Její současný stále se zmenšující areál rozšíření se postupně rozděluje na jednotlivé izolované části. Mezi novými přírůstky v muzejních sbírkách jsou uloženy také **labuť černokrká**, **husice královská**, **rajská** a **modrokřídlá**, **berneška tmavá**, **pižmovka hřebenatá**, **husička bronzovokřídlá**, **tečkovaná**, **krátkoocasá** a **dvoubarvá**, **kajka mořská**, **kachnička amazonská**, **čírka skořicová**, **úzkozobá**, **modrozobá**, **srpoperá** a **šedoboká**, dále **polák dlouhozobý**, **lžičák tečkovaný**, **ostralka bělolící** a **morčák chocholatý**.

Třída: SAVCI

Řád: vačnatci

Čeled': *klokánkovití*

je výhradně australskou čeledí, její příslušníci jsou předky pravých klokanů, od nichž se liší především velikostí. Mají mohutné zadní nohy. Jsou to býložravci se specializovaným chrupem: horní řezáky jsou srostlé v jeden celek, stoličky mají uvnitř vrstvy skloviny, které zabraňují nadměrnému okusu zubů tvrdou trávou.

Klokánek králíkovitý (syslovitý) patří do skupiny tzv. potkanovitých klokanů, je velikostí králíka, ½ délky připadá na chápavý ocas. Ten používá jednak k nošení materiálu na stavbu hnízda, jednak se mu na něm pod kůži ukládá tuk - zásobárna energie. Původně hojný druh na suchých rovinách a pahorcích v celé jižní Austrálii se dnes vyskytuje pouze v několika lesnatých oblastech na jihozápadě kontinentu. Příčinou tak silného úbytku je především rozvoj zemědělství, který klokanu připravil o příhodná stanoviště. V rámci záchranného výzkumu byl druh vysazen na několika ostrovech při jižním pobřeží Austrálie. Staví si kulovité hnízdo ze stébel trav, kousků dřev a větví. Samičky mívají mládě 2–3× do roka.

Klokan parma - nejmenší druh ze skupiny „pravých klokanů“. Samotářsky a skrytě žijící druh, obyvatel deštných pralesů a hustých lesů, uniká pozornosti. Možná proto byl dlouho považován za vyhynulého. Až v r. 1965 byla objevena jeho životaschopná populace na novozélandském ostrůvku Kawau, kam bylo několik kusů dovezeno

v r. 1870, o něco později i na jihu Nového Jižního Walesu. Příčinou výrazného poklesu početních stavů je přeměna lesů v pastviny.

Řád: hlodavci

Čeleď: *veverkovití*

Psoun prériový (černoocasý)

Rozšíření: vnitrozemí Severní Ameriky.

V oblasti nejběžnější druh hlodavce obývajících travnaté roviny. Sociálně žijící zemní tvor obává rozvětvené labyrinty zemních chodeb s množstvím východů a tvoří vysoce organizovaná společenstva. Hlavní slovo v nich má dominantní samec. Celkově zde panují přátelské vztahy, agresivní projevy jsou možné v dobách nedostatku potravy (tráva, zpestření hmyzem). Obrovské kolonie jsou nyní již vzácností. Dříve patřila k největším koloniím v západním Texasu na ploše 65 tisíc km², kde žilo 400 milionů zvířat. Rodiče se k mladým chovají velkoryse – opouští domovské nory a přenechávají je mladým. Druh patří k vděčným chovancům ZOO, kde při dobré péči se množí a vydrží až 8 let.

Čeleď: *noháčovití*

Mezi žijícími savci není jediný druh, který by vykazoval sebemenší příbuzenský vztah k této čeleď. Nic nenapovídají ani chudé fosilní materiály. Původně žili jak v Africe, tak v jihozápadní Asii. Skupina se vyznačuje masivní hladkou lebkou bez výrazných kostěných hřebenů s širokými nosními a čelními kostmi. Velikostí vynikají řezáky, stoličky jsou bez kořenů s třetí plochou zakulaceného tvaru.

Noháč jihoafrický (kapský, nohas)

Rozšíření: Afrika na jih od jižního Konga a Keni, savany a polopouště, okraje pouští a jiných suchých terénů se sporou vegetací. Zadní čtyřprsté končetiny s kopýtkovitými drápy jsou nápadně prodloužené, přední pětiprsté naopak krátké. Pronásledován uniká skoky dlouhými 3–4 m, rovnováhu udržuje dlouhým ocasem. Typická je „zaječí“ hlava s velkýma očima a tenkými dlouhými boltci shora ochlupenými a svinutelnými okraji (aby do nich v norách nepadal písek). Hrabe si bohatě větvené až 40 m hluboké a 80–120 m dlouhé nory ústící v keřích, bez výhrabků, takže je těžké je objevit. Žijí v párech, na povrchu pobíhají v menších skupinách. Jsou aktivní v noci, velmi ostražití. Jsou schopni absolvovat pout' za novými zdroji potravy dlouhou 10–40 km. Živí se rostlinnou potravou, jen příležitostně loví hmyz. Noháči se dožívají 14 let, v zajetí jsou chováni zřídka. V Africe z některých oblastí mizí v důsledku rozmáhajícího se pastevectví, často je loven pro chutné maso. Na rozdíl od většiny hlodavců rodí samice 1 dokonale vyvinuté mládě, osrstěné a vidoucí, na povrchu se objevuje až po několika týdnech. Vrhly následují asi 100 dní po sobě, za rok samice porodí celkem 3–4 mláďata.

Čeleď: *tarbikovití*

Jednotlivé druhy se vyznačují obvykle dlouhými zadními nohama se zakrnělým 1. a 5. prstem. U některých plochu chodidel zvětšují a tím usnadňují pohyb v sypkém písku chomáče chlupů. Při rychlém běhu skoky dosahují až 3 m. Jako obyvatelé pouští, polopouští a stepí mají dlouhé ušní boltce, které zachytí sebemenší šelest a zaručují velkou odpařovací plochu napomáhající ochlazení organismu. Ochlupení při ústí zvukovodu brání navátí písku dovnitř. Některé druhy přespávají přílišná vedra či silné mrazy letním nebo zimním spánkem.

Frčík huňatý

Rozšíření: severní Kavkaz, Irán až východní Čína, písčité oblasti s křovinami, borovicemi a jinou vegetací

Hrabe až 5 m dlouhé nory, u ústí navrší hromadu písku, kterou v parném létě vchod zasype, aby se uvnitř vytvořilo chladné a vlhké mikroklima. Mívá ve zvyku se navečer přesouvat hromadně na místo s potravou (části rostlin a drobní živočichové). Nejvíce mláďat se rodí na jaře. Vystavené exponáty ulovili v r. 1967 členové vědecké expedice do Afganistánu u města Kunduz.

Helena Sutorová

Skřivan polní – Alauda arvensis

Skřivan polní je ptákem roku 2005, protože je v ohrožení. Podle údajů České společnosti ornitologické je jeho úbytek v Evropské unii trvalý, u nás je jeho početnost od r. 1990 stálá. Skřivanovi, stejně jako ostatním polním ptákům, nesvědčí intenzifikace zemědělství. Napomoci by měly agroenvironmentální programy, které jsou pro země EU povinné, ale účast zemědělců v nich je dobrovolná. Mají zajistit takové hospodaření v krajině, které je dobré pro přírodu a zemědělci dostávají kompenzace za ušlý zisk (např. budování biopásů, nepoužívání chemických látek a hnojiv).

Skřivanovi vyhovují menší polička, kde má pestřejší nabídku potravy, lepší podmínky pro hnízdění .

Dobré je ponechat mu přes zimu alespoň část strnišť, která mu umožní přežít kritické období při návratu ze zimoviště a později oddálit dobu sečení na konec května, aby úspěšně vyvedl první snůšky. K přirozeným nepřátelům patří krkavcovití ptáci, lišky, lasice, kuny a na tahu v jižní Evropě je ohrožen některými lidmi, střelci.

Hnízdní cyklus skřivana trvá asi 40 dní. Přilétá od poloviny února do poloviny března. Samice přilétají asi o 14 dní později jak samci. Samci obhájí hnízdní okrsek a často obsazují stejné místo jako v roce předchozím. Místo hnízdění označují známým zpěvem. Zpěv trvá 2–5 minut, pak skřivan zmlkne a letí střemhlav k zemi. K hnízdu se vrací po zemi. Hnízdí 2× – 3× za sezónu. První hnízdo staví 8–10 dní, druhé dokončí dříve, za 4–5 dní. Důlek na zemi v otevřeném terénu s hustým nízkým porostem vystýlá suchou travou, kořínky, mechem, pírkou apod. Na 2–5 vejcích o hmotnosti asi 3,5 g sedí pouze samice 11–12 dní. Začíná sedět od předposledního vejce. Po vylíhnutí samice mláďata zahřívá a chrání před chladným počasím. Krmí je oba rodiče. Hnízdní péče trvá asi 7–11 dní. Po opuštění hnízda se mláďata zdržují v okolí a jsou rodiči dokrmována ještě asi dalších 9 dnů. Vzletná jsou 18. den a samečkové začínají zpívat už od 20. dne života.

Skřivani odlétají koncem srpna. Podle sledování našich ornitologů nejdále doletěl skřivánek kroužkovaný v roce 1939 (kroužek M 107989) v Hradci Králové, který urazil cestu 1799 km do Španělska, kde byl v r. 1940 střelen...

Zpracováno podle příručky České společnosti ornitologické Pták roku 2005 – skřivan polní, autor textu V. Zámečník

Milada Janoušková

Kos černý

Hnízdo – z trávy, listí, mechu, větviček stromů a keřů, uvnitř různě silná vrstva hlíny – na rozdíl od drozda zpěvného, který hnízdo vymazává dřevním trouchem, kos vystýlá jemnou travou a kořínky. Hnízdo používá jen pro jedno hnízdění, je-li na chráněném místě, může být použito i vícekrát. Hnízdo staví 4–6 dní. Po 1–3 dnech sneseno první vejce, průměrně má 4 vejce bledě zelená, řidčeji modravá, s hustými rezavohnědými tečkami a skvrnami. Vejce snáší v jednodenních intervalech. Sezení začíná od předposledního nebo posledního vejce. Sedí pouze samice 13–15 dní. Mláďata se líhnou v průběhu 1–2 dnů. Hnízdní péče trvá 13–14 dní. Po opuštění hnízda mláďata krmena rodiči ještě 2–3 týdny, ale do hnízda se již nevracejí. Pohlavně dospívá ve 2. kalendářním roce. Hnízdí od začátku března do konce července s vrcholem koncem března až začátkem dubna. Na hnízdě je 4 dny, dalších 5 dní snáší vejce a 14 dní na nich sedí. První mláďata by se mohla klubat (např. kdyby začal hnízdit třeba 15. 3.) cca po 23 dnech, tj. už 6. 4.

Milada Janoušková

Zahradníkův rok

Naposledy jsme si něco málo povídali o trávnicích, o tom, jak o ně pečovat. Povídali jsme si, jak důležitá je zálivka pro trávnik, co se stane, když jí není dostatek, nebo je vody příliš.

V našich končinách budeme asi nejvíc zápat s první možností, tj. nedostatkem vody. To může být zapříčiněno lehkými, písčitymi půdami, na kterých trávniky pěstujeme, nebo prostě a jednoduše neprší. Dešti poručit, jak se v minulých letech ukázalo, neumíme. Můžeme však vytvořením určitých podmínek dešť nahradit, a to zálivkou. A o tom bychom si něco řekli dnes.

Stále častěji se k vzhledem k poměrně extrémně vysokým teplotám již v jarních měsících a potom v létě mnoho zákazníků rozhoduje a také rozhodne k realizaci různých závlahových systémů. Ty můžeme rozdělit podle způsobu umístění na podpovrchové a nadzemní. Nadzemní asi každý z nás dobře zná. Hadice napojená na zdroj vody je nejčastějším řešením zálivky trávniku. Mnozí z nás ještě stále kropí trávniky ručně. Nevýhodou je nerovnoměrná a nedostatečná zálivka. Každého, pokud nemá malé plochy, to po čase přestane bavit a na trávniku se to rychle projeví. Mnozí si pořídili postřikovače. Je jich velká spousta, jsou různého provedení, materiálů. Postřikovače jsou dobré řešení. Jejich výhodou je rovnoměrná zálivka, možnost regulace množství zálivkové vody a nastavení zálivky pro požadovanou plochu a v neposlední řadě šetří čas a vodu. Problém může nastat, když na travnaté ploše máme různé překážky jako záhony, jednotlivé rostliny, nebo cokoli jiného. Taháme potom přes kytky hadici, která se zasekává mezi skalami apod. Rozloženou hadici musíme před sečením smotávat, není kam dát a též vzhledově nevypadá pěkně. Proto je tu i jiné řešení. Tím je závlaha podpovrchová. Jsou to ty pověstné tzv. výsuvné postřikovače, které nám „vyjždějí“ z trávniku.

Možná namítnete, že takovou závlahu si může dovolit jen majetnější člověk. Dnes však je na trhu velké množství různých závlahových systémů různých značek a ceny za jednotlivé komponenty jsou přijatelné. Většina součástí je z plastu, a proto nepodléhá korozi, dobře a rychle se s nimi pracuje a v případě poškození jsou lehko vyměnitelné. Dají se různě vzájemně kombinovat a sestavovat. Důležité je předem si sestavit jakýsi plán rozmístění postřikovačů a určení míst, která chceme zavlažovat. Závlaha se neumísťuje jenom do trávníku, ale velmi dobře je možné ji použít i k rostlinám, které vyžadují větší množství vody, nebo vlhčí stanoviště. Různé druhy kapkové závlahy, mikrozávlahy, splní i ty nejnáročnější požadavky rostlin. Voda odkapává rovnoměrně po kapkách ze závlahového zařízení podobného kolíku. Kapková závlaha má mnoho výhod. Ušetří velké množství vody, která se neztrácí výparem, případně odtokem po povrchu a dostane se přesně tam, kde ji rostlina potřebuje. Nešíří se houbové nemoci.

Vraťme se ale opět k trávníku, který vyžaduje rovnoměrnou a pravidelnou vláhu. Začneme u plánu závlahy, na který rozmístíme postřikovače tak, aby nám vykrývaly všechny plochy, u kterých požadujeme, aby byly zavlaženy. Musíme si dobře rozmyslet, jak vydatný vodní zdroj (studni, nádrž) máme k dispozici. Při větších plochách není možné, abychom celou zavlažovanou plochu zalili najednou. Většinou tak vydatný zdroj vody nemáme. Proto si celý systém rovnoměrně rozdělíme na tzv. sekce. Na nich pak rovnoměrně rozmístíme postřikovače, abychom docílili stejný tlak. Při špatně zvoleném rozmístění se může stát, že se nám některé postřikovače ani nevysunou ze země. Každou sekci uzavírá ventil, nebo elektroventil.

Pro funkci postřikovačů je důležitý výkon čerpadla, které nám požene vodu do systému. Čerpadlo je velmi důležité, protože je srdcem závlahy. Nemusíme hned kupovat nové čerpadlo, často si vystačíme se stávajícím, jestliže nějaké máme. Pokud použijeme vodu z vodovodního řádu, tam je většinou tlak dostatečně silný nato, aby nám postřikovače „vyjely“.

Dále pak přemýšlíme o tom, jak budeme celý závlahový systém řídit. Obsluhu lze spouštět manuálně, nebo se nám o zálivku bude starat řídicí jednotka. Ta bývá nejčastěji umístěna na místě, odkud je k ní dobrý přístup a je na celou zavlažovanou plochu dobře vidět. Podle provedení může být vodovzdorná – odolávající povětrnostním vlivům, nebo klasická, umístěná na chráněné místo. Tato řídicí jednotka, která je asi nejnákladnější položkou celé závlahy, nám po nastavení spustí zálivku v den a hodinu, kterou si určíme a zároveň nastavené hodnoty pohlídá...

U manuálního ovládání je předností nízká cena, na druhé straně je nevýhodou starost spojená se zapnutím a vypnutím závlahy.

Dobré je také si do závlahy zabudovat tzv. srážkové čidlo, které nám v případě deště hlídá, aby naprogramovaná závlaha nezáležala a na tomto čidle je možné zadat, od jakého množství srážek se má závlaha vypnout. Tato funkce je samozřejmě použitelná jenom u systémů s řídicí jednotkou.

Dobré je také umístit do zahrady vodovodní zásuvku (hydrant) a to do míst, kde budeme potřebovat vytáhnout hadici a něco si ručně zalít. Umísťuje se pod povrch terénu, v úrovni trávníku, aby neviděl při sečení a nebyl vidět. Lze na něj umístit rychlospojku a hadice pohodlně připojit. Tato zásuvka je neustále pod tlakem a je nezávislá na řídicí jednotce.

Postřikovače jsou výkonným nástrojem celého systému. Mají různý výkon a dostřik, přičemž se dají libovolně nastavit, aby zavlažovaly potřebnou plochu a jsou umístěny v terénu tak, aby nevadily při sečení a při chůzi. Nejsou vidět. Mají vyměnitelné trysky, což oceníme při jejich poškození.

Spojení mezi postřikovači a zdrojem vody zabezpečují pod povrchem polyetylenové trubky. Dobře se s nimi pracuje, jsou ohybné, lehké a velmi trvanlivé. Umísťují se 20–30 cm pod povrch půdy. Spádují se podle terénu tak, aby bylo možné vodu na zimu vypustit, anebo se voda ze systému vyfoukne vzduchem pomocí kompresoru.

Tím se vlastně dostáváme k údržbě celé závlahy. Ta není nijak náročná. Spočívá ve včasném vypuštění vody ze systému před prvními mrazy a na jaře vyčištění postřikovačů od možných nánosů.

Pokud se vám při kalkulaci zdá závlaha nákladná, je možné zvolit i kompromisní řešení. To spočívá v tom, že rozvody vody uděláte pod povrchem trávníku a záhonů. Potom umístíte v různých místech zmíněné vodovodní zásuvky a odtud se již pomocí hadic a rychlospojkek budete připojovat, a tak můžete zalévat buď ručně, nebo nadzemními postřikovači.

Na závěr bychom se chtěli omluvit dámám, že jsme zabředli do technického vybavení zahrad, které je většinou záležitostí mužů, ale myslíme si, že právě současné klimatické podmínky, určitý komfort a posun kvality údržby zeleně našich zahrad a zahrádek nás přinutí přemýšlet o zefektivnění i těchto činnostech. Prostředky vynaložené na založení závlahy se potom v úseku několika let vrátí i v podobě hezky vyhlížející zeleně.

Molnárovi

POČASÍ

Přehled srážek v měsících

březen	14,6 mm
duben	49,5 mm
květen	59,3 mm

SPORT

V Budišově se opět tančí

Budišovští fotbalisté si 12. června 2005 po remíze 2:2 s mužstvem Studence zajistili dvě kola před koncem soutěže historický postup do I.B třídy. Stalo se tak po jejich ročním působení ve II. třídě, kam postoupili v ročníku 2002/2003. Během jejich neskonale radosti si na hřišti ve Studenci oblékli trička s nápisem: Příští rok se uvidí!...

Karel Pavlíček

Budišovští fotbalisté po vítězném utkání s Lipníkem v poměru 6:2

Stojící zleva: Ondřej Syrový, Pavel Dítě, Roman Vašíček, Milan Koš, David Kašpar, Zdeněk Carda, Luděk Carda, Tomáš Svoboda, Lukáš Chalupa, Radek Hort, trenér mužstva Jan Dostál a masér Miloš Vávra

Klečící zleva: Tomáš Dvořák, Zbyněk Koš, Richard Ležák, Miroslav Mezlík, asistent trenéra Karel Věžník, Petr Tesař, Zdeněk Raus, Pavel Dostál a Antonín Langr
Chybí: Ladislav Večeřa

OPRAVY

V textu **Budišovský rodák Ladislav Tvarůžek** došlo vlivem špatného přepisu z originálu k chybě ve větě: Za první světové války pracoval jako válečný zpravodaj v rakousko-uherském tiskovém válečném stanu a byl v úzkém vztahu s Marristy – má být: v úzkém vztahu s Maffisty (Maffisté – tajná odbojová organizace uvnitř Rakouska-Uherska. Její příslušníci byli převážně Češi, Slovinci a Chorvaté a v jejím čele stál pražský advokát JUDr. Přemysl Šámal. Po roce 1918 se z Maffistů, Chorvatů a Slovinců, stali vysoce postavení funkcionáři nového jugoslávského království. *Informace od jednoho z čtenářů Budišovského zpravodaje*)

Na str. 47 Správné znění věty je ...Že jsou někteří z mladých i dospělých tak krutí, to jsme si nemysleli. Autorovi i čtenářům se omlouváme.